

Odsun německého obyvatelstva v Dubé v letech 1945-1948 a následné dosídlení českými osadníky.

Bakalářská práce

Studijní program: B7507 – Specializace v pedagogice
Studijní obory: 6107R023 – Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
7105R056 – Historie se zaměřením na vzdělávání
Autor práce: **Jindřiška Brunclíková Plzáková**
Vedoucí práce: prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.

Displacement of german population from Dubá in 1945-1948 and following settlement czech inhabitants.

Bachelor thesis

Study programme: B7507 – Specialization in Pedagogy
Study branches: 6107R023 – Humanities for Education
7105R056 – History for Education

Author: Jindřiška Brunclíková Plzáková
Supervisor: prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.

TECHNICKÁ UNIVERZITA V LIBERCI
Fakulta přírodovědně-humanitní a pedagogická
Akademický rok: 2014/2015

ZADÁNÍ BAKALÁŘSKÉ PRÁCE

(PROJEKTU, UMĚLECKÉHO DÍLA, UMĚLECKÉHO VÝKONU)

Jméno a příjmení: Jindřiška Brunclíková Plzáková
Osobní číslo: P13000719
Studijní program: B7507 Specializace v pedagogice
Studijní obory: Humanitní studia se zaměřením na vzdělávání
Historie se zaměřením na vzdělávání
Název tématu: Odsun německého obyvatelstva v Dubé v letech 1945-1948 a
následné dosídlení českými osadníky.
Zadávající katedra: Katedra historie

Zásady pro vypracování:

Cílem práce je zjistit průběh a rozsah vysídlení původního německého obyvatelstva ve městě Dubá a následné osídlení českými osadníky. Práce bude zpracována na základě archivního materiálu uloženého v Státním okresním archivu v České Lípě, ve fondu MNV Dubá, kde jsou uloženy i materiály Místní správní komise Dubá, a rešerše v dobovém tisku.

Rozsah grafických prací:

Rozsah pracovní zprávy:

Forma zpracování bakalářské práce: tištěná/elektronická

Seznam odborné literatury: viz příloha

Vedoucí bakalářské práce: prof. PhDr. Jan Rychlík, DrSc.

Katedra historie

Datum zadání bakalářské práce: 30. dubna 2015

Termín odevzdání bakalářské práce: 29. dubna 2016

doc. RNDr. Miroslav Brzezina, CSc.
děkan

L.S.

PhDr. Jaroslav Pažout, Ph.D.
vedoucí katedry

V Liberci dne 30. dubna 2015

Příloha zadání bakalářské práce

Seznam odborné literatury:

ARBURG, Adrian von a STANĚK, Tomáš: Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945-1951: dokumenty z českých archivů. 1. vyd. Středokluky: Susa, 2010-, v. KI, 2 pt. 3). ISBN 808605768223.

BENEŠ, Zdeněk. Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948. Prague: Gallery, 2002, 304 p. ISBN 80-860-1055-4.

BRÜGEL, Johann Wolfgang. Češi a Němci 1918-1938. vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2006, 846 s. Historie (Academia). ISBN 80-200-1440-3.

Češi, Němci, odsun. Diskuze nezávislých historiků. Praha: Academia 1990, ISBN 80-200-0276-6

KURAL, Václav. Konflikt místo společenství? : Češi a Němci v československém státě (1918-1938). Vyd. 1. Praha: Nakladatelství R, 1993, 272 s. ISBN 80-901-4313-x.

MLYNÁRIK, Ján. Causa Danubius. Praha: Danubius, 2000, 792 s. ISBN 80-901-7684-4.

RICHTER, Karel. Češi a Němci v zrcadle dějin. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 1999, 274 s. Fakta (Akcent). ISBN 80-726-8054-4.

STANĚK, Tomáš: Odsun Němců z Československa 1945-1947. Praha: Academia 1991. ISBN 80-200-0328-2

ZIMMERMANN, Hans Dieter. Dějinné sousedství Cechů a Němců. 1. české vyd. Překlad Eva Pátková. Praha: Ústav TOG. Masaryka, 2012, 263 s. ISBN 978-808-6142-456.

Prohlášení

Byla jsem seznámena s tím, že na mou bakalářskou práci se plně vztahuje zákon č. 121/2000 Sb., o právu autorském, zejména § 60 – školní dílo.

Beru na vědomí, že Technická univerzita v Liberci (TUL) nezasahuje do mých autorských práv užitím mé bakalářské práce pro vnitřní potřebu TUL.

Užiji-li bakalářskou práci nebo poskytnu-li licenci k jejímu využití, jsem si vědoma povinnosti informovat o této skutečnosti TUL; v tomto případě má TUL právo ode mne požadovat úhradu nákladů, které vynaložila na vytvoření díla, až do jejich skutečné výše.

Bakalářskou práci jsem vypracovala samostatně s použitím uvedené literatury a na základě konzultací s vedoucím mé bakalářské práce a konzultantem.

Současně čestně prohlašuji, že tištěná verze práce se shoduje s elektronickou verzí, vloženou do IS STAG.

Datum:

Podpis:

Poděkování

Děkuji panu prof. PhDr. Janu Rychlíkovi, DrSc. za trpělivost a podnětně připomínky k mé práci.

Anotace

Předkládaná bakalářská práce se věnuje problematice odsunu sudetských Němců po roce 1945. První polovina se zabývá vysídlením německého obyvatelstva z celorepublikového hlediska na základě odborné literatury. Zde je popsána geneze samotné myšlenky transferu, početní stav německé menšiny v poválečném Československu, události tzv. divokého odsunu v bezprostředních měsících po osvobození a přípravy a průběh organizovaného odsunu v roce 1946. Část druhá má za cíl uvést odsun Němců na příkladu severočeského města Dubá .

Klíčová slova

Češi, Němci, divoký odsun, organizovaný odsun, Dubá

Annotation

This thesis is devoted to the expulsion of the Sudeten Germans after 1945. The first part deals with the expulsion of Germans from Czechoslovakia from the national viewpoint of the basis of professional literature. The thesis describes the genesis of the idea of transfer, the total of ethnic German minority in post-war Czechoslovakia, „wild“ expulsions happened in the months directly following the end of the war, the preparation and as well as the process of regular transfer after 1946. The second part aims to introduce the expulsion of the Germans on the example of the town Duba in North Bohemia.

Key words

Czechs, Germans, wild expulsion, organized expulsion, Duba

Obsah

Seznam obrázků	10
ÚVOD	11
1. ČESKO-NĚMECKÉ VZTAHY OD ROKU 1848	13
1.1 1848–1914.....	13
1.2 1914–1918.....	14
1.3 SOUŽITÍ V PRVNÍ REPUBLICE	15
1.4 CESTA K MNICHOVU.....	16
2. VÝVOJ A PROSAZENÍ ODSUNOVÉHO PLÁNU	21
3. ODSUN SUDETSKÝCH NĚMCŮ	23
3.1 Divoký odsun	25
3.2 Integrovaná střediska	30
3.2.1. Postupimská konference	31
3.3 Organizovaný odsun	32
4. SPECIÁLNÍ SKUPINY NĚMCŮ	35
4.1 Antifašisté.....	35
4.2 Němečtí odborníci a specialisté	36
4.3 Smíšené manželství	36
4.4 Duchovní a řeholnice	37
5. SITUACE PO UKONČENÍ ORGANIZOVANÉHO ODSUNU	37
6. MĚSTO DUBÁ.....	38
6.1 Historický vývoj.....	38
6.2 Rok 1945 a odsun Němců z Dubé.....	43
6.3 Rok 1946.....	46
6.4 Výstavba města	48
ZÁVĚR	50
Seznam použité literatury a pramenů.....	52

Seznam obrázků

Obrázek 1. Mapa protektorátu Čech a Moravy.....	21
Obrázek 2. Kostel Nalezení Svatého kříže	40
Obrázek 3. Sušárna chmele	40
Obrázek 4. Sdružení české menšiny v Dubé	41
Obrázek 5. Jednotka SA.....	42
Obrázek 6. Uvítání německé posádky 1938	42
Obrázek 7. Dubá po náletu.....	43

ÚVOD

Odsun sudetských Němců z Československa je jedno ze zásadních témat českých dějin 20. století a právě odsun z města a jeho následné osídlování je hlavním tématem této práce.

Po druhé světové válce bylo více než jasné, že soužití Němců a Čechů na našem území není již možné a tento problém bylo nutné vyřešit. Různé návrhy na částečný odsun s územními ústupky se změnily v plán odchodu týkající se všech příslušníků německé národnosti a zdůvodněn jako nutnost odstranit do budoucna možné ložisko dalšího válečného konfliktu v Evropě. Z tohoto důvodu bylo tedy rozhodnuto o odsunu Němců z našeho území a zabavení jejich majetku spojené s osídlovacími procesy.

Transfer, akceptován protihitlerovskými mocnostmi, byl výsledkem zahraniční a vnitrostátní politiky po druhé světové válce a schválen na přelomu července a srpna 1945 na konferenci v Postupimi. Celá akce měla probíhat spořádaně a lidsky, ale ještě před samotným schválením došlo k tzv. divokému odsunu, který byl doprovázen násilím, krádežemi a bezprávím. Až po této fázi nastal vládou kontrolovaný organizovaný odsun, při němž bylo vysídleno zhruba 2,5 mil. Němců. Tato událost zasáhla především pohraniční oblasti. Do jedné z těchto oblastí spadá také město Dubá, na které jsem se zaměřila ve své bakalářské práci. A kde se město Dubá nachází? Region spadá do Polomených hor v Ralské pahorkatině, který je součástí chráněné krajinné oblasti Kokořínsko. Často se pro tuto oblast využívá označení Dubské Švýcarsko. Uvedený region, který patřil Přemyslovcům, byl jen těžko přístupný, intenzivní kolonizace proběhla až ve druhé polovině 13. století. Do třicetileté války, v jejíž průběhu se převážná část vesnic téměř vylidnila, bylo celé území české. Až následná druhá kolonizace v 17. a 18. století s sebou přivedla většinou německé obyvatelstvo. Celý region prožil v 18. a 19. století hospodářský rozvoj, kterému napomohlo rozšířené pěstování chmele. Tento rozvoj zabrzdila druhá světová válka a s odsunem místního německého obyvatelstva nastal hospodářský úpadek.

Samotnou práci můžeme rozdělit na tři hlavní tematické části, které jsou rozděleny do následujících kapitol a podkapitol, jež pojímají a rozebírají stanovenou problematiku. První část objasňuje historický vývoj česko-německých vztahů od roku 1848 až po druhou světovou válku a zrod myšlenky týkající se vysídlení. Ve druhé části se věnuji samotnému odsunu z obecného hlediska. Hlavním úkolem prvních dvou tematických částí, je přiblížit obecnou situaci týkající se vysídlení německy mluvících obyvatel. V poslední části bylo mým cílem nejen zachycení samotného odsunu na konkrétním příkladu města Dubá, ale zaměřila jsem se především na „proměnu“, kterou město vlivem odsunu a následným přílivem nově příchozích osídlenců prošlo. Snažila jsem se na problémy nahlížet také z jiné strany. Jedná se především o změnu a vývoj města po stránce kulturní, sociální a hospodářské.

Obecné informace týkající se odsunu jsem čerpala z běžně dostupné literatury, převážně z publikací Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945- 1951 od Adriana von Arburg, Odsun Němců z Československa 1945-1947 od Tomáše Staňka a Češi a Němci 1918-1938 a Češi a Němci 1939-1945 od Johanna W. Brügela. Kapitoly, týkající se města, jsou vypracovány z archivních materiálů, vydaných i nevydaných pramenů, dostupných kronik a dobového tisku ze Státního okresního archívu v České Lípě. Práce je psaná převážně chronologicky pro lepší přehled celé problematiky. Pořádila jsem také dva krátké rozhovory pamětníků odsunu. První, pan Karel Dalecký (96 let) se do Dubé nastěhoval až po organizovaném odsunu, nebyl tedy přímým svědkem odsunu, ale jeho vyprávění je přínosné z hlediska osídlování Dubé. Druhý pamětník, paní Milada Cardová (89let) žije v Kanině vzdálené 15km. Nebyla sice přímým svědkem v Dubé, ale její rodina si odtud přivezla německou rodinu na práci v zemědělství. Poskytla mi tedy informace, týkající se Němců přidělených na práci. Jejich způsob života po dobu pracovního pobytu.

1. ČESKO-NĚMECKÉ VZTAHY OD ROKU 1848

1.1 1848–1914

Stejně, jako v západní Evropě, probíhala revoluce také ve střední Evropě, kde se střetávaly protichůdné myšlenky Čechů a Němců. Hlavní myšlenkou Němců byl pangermanismus – všenněmectví. Ačkoliv v době svatováclavského shromáždění byli ještě Češi a Němci naladěni na „stejnou notu“, postupem času se od sebe tyto dva národy čím dál více vzdalovaly. Vzhledem ke zvýšení poměru české národnosti na úkor německé, jednalo se především o nesouhlas Němců týkající se národnostního zrovnoprávnění. Češi měli Národní výbor, Němci založili Konstituční spolek, a rozpor mezi oběma se stupňoval. Když v roce 1867 začala ústavní a mocenská přestavba habsburské říše v rámci rakousko-uherského vyrovnání a vznikl dualismus, čeští představitelé, kteří bránili opětovné opomíjení existence Českého království, zaujali protichůdné postoje než němečtí představitelé. Během 80. let 19. století se vztahy mezi Čechy a Němci na českém území natolik vyostřily, že rakouský aparát musel situaci řešit např. vyhlášením výjimečného stavu. Když se podařilo v roce 1897 českým politikům dosáhnout úspěchu ve formě Báděního jazykového nařízení¹, vypukla na straně Němců taková nespokojenost, že vyústila v hádky a boje nejen v parlamentu, ale i v ulicích. V Praze bylo vyhlášeno stanné právo a nařízení muselo být zrušeno. Němci stále více prosazovali jednotné, tedy německy mluvící Rakousko, do něhož měly patřit také české země. Jakákoliv snaha o dohodu mezi politiky byla neuskutečnitelná. Spor mezi Čechy a Němci neustával vygradoval do stadia kdy se jednalo o budoucí podobu habsburské říše.²

---

¹ Nařízení novelizovala rovnoprávnost češtiny s němčinou, která měla nadále platit nejen ve vnějším, nýbrž i ve vnitřním úřadování. Báděního nařízení byla dvě – jedno pro Čechy a další – byť obsahově stejné – pro Moravu

² Češi trvali na historické hranici, Němci v Čechách naopak požadovali od devadesátých let rozdělení Čech podle jazykového klíče na českou a německou provincii.

1.2 1914–1918

Během první světové války se situace také nezlepšovala. Rozdílný vztah k probíhající válce ještě prohloubil beztak již vyhocené rozpory mezi Čechy a Němci. Protože rakousko-uherská vláda nebyla spokojená s postojem Čechů k válce, kteří byli nejprve neutrální, později se k ní stavěli negativně, nastaly tvrdé perzekuce a to převážně v kulturní a vzdělávací oblasti. Několikaleté jazykové spory tak byly najednou během několika měsíců vyřešeny v neprospěch Čechů. Zároveň byly zatčeny vůdčí osobnosti národního hnutí – V. Klofáč, K. Kramář, A. Rašín, V. Červinka, J. Zamazal jsou obviněni z velezrady a odsouzeni k trestu smrti.

Hrozbu likvidace českého národního hnutí i tuhé germanizace českého národa si velice jasně uvědomoval T. G. Masaryk. Jeho politická koncepce nejprve vycházela z Palackého a Havlíčka, kteří se přikláněli k zachování monarchie v zájmu existence českého národa, když se ale opětovně přesvědčil o beznadějnosti úsilí ve splnění českého národa v podmínkách Rakouska, jeho loajalita se změnila v odpor, který ho přivedl k úvahám o vzniku a trvání samostatného československého státu. V prosinci 1914 odjel za hranice, kam ho brzy následoval jeho blízký spolupracovník E. Beneš, a kde společně s M. R. Štefánikem rozvinul zahraniční odbojovou akci, která usilovala o osvobození českých zemí a Slovenska z rakousko-uherského područí. Založili Národní radu československou, reprezentativní orgán zahraničního odboje, který se zaměřoval na organizaci československého zahraničního národně osvobozenického vojska. Masarykova koncepce, opřená o předpoklad vítězství západních demokracií a počítající s rozpadem Rakouska-Uherska na řadu osamocených národních států, nebyla mylná, během roku 1918 postupně nabyla vrchu.

Důležitým momentem bylo sepsání „Tříkrálové deklarace“, která byla reakcí na Brestlitevskou mírovou konferenci,³ v níž byly uvedeny požadavky Čechů na samostatný stát a na spojení se Slovenskem. Německo-rakouští politikové pochopili, že jejich centralistické plány ztroskotaly a rozpad monarchie nelze odvrátit. Pokusili se proto alespoň vytvořit podmínky pro vznik německo-rakouského státu, do kterého měli v plánu připojit i pohraniční oblasti Čech a Moravy. Bylo však již pozdě,

---

³ Tyto smlouvy „akceptovaly neměnnost habsburské monarchie a politicky i územně posilovaly hegemonii Německa ve východní Evropě“

14. října 1918 sdělil dr. E. Beneš vládám dohodových států, že Československá národní rada v Paříži se proměnila v prozatímní československou vládu, a čtyři dny poté, 18. října, bylo v Paříži, sídle prozatímní československé vlády, vydáno Masarykem vypracované Prohlášení nezávislosti československého národa, pod názvem „Washingtonská deklarace“.⁴

1.3 SOUŽITÍ V PRVNÍ REPUBLICĚ

28. října 1918 byla v Praze vyhlášena samostatnost československého státu, stejně jako 30. října 1918 tzv. Martinskou deklarací na Slovensku. Vytvoření československého státu vyvolalo vlnu obrovské euforie prakticky mezi všemi vrstvami české společnosti. Češi přijali nově vzniklé Československo okamžitě za své jako svůj národní stát. Nově vzniklá Československá republika byla demokratickým státem vycházejícím z principu rovnosti všech jejích občanů. Nejvyšší správní soud však ještě během jednání o ústavě rozhodl, že Československá republika je národním státem „československého národa“. Charakterem tedy byla státem národnostním, nikoliv národním, a z tohoto hlediska vznikal politický problém z hlediska vnitřní politiky, ale i z hlediska mezinárodněpolitického.⁵ Součástí versailleských mírových smluv byla také smlouva na ochranu menšin, kterou Československo podepsalo na saintgermainské konferenci v Paříži 10. 9. 1919. Ve srovnání s postavením menšin v Evropě byla ta německá v ČSR jednou z mála, která časem získala zastoupení ve vládě a která měla svébytný a úplný školský systém završený vysokými školami.⁶

Na situování československého státu a upevnění jeho moci v prvních dvou letech se čeští Němci a jejich politická reprezentace nijak nepodíleli. Naopak, se vznikem samostatného Československa sledovali vlastní cíle. Pokoušeli se připojit české pohraničí k poválečnému Rakousku, popř. přímo k Německu, tyto pokusy však ztroskotaly. Zpočátku byl pro Němce k nově vzniklému státu příznačný negativismus. Ten ale nepřinášel žádný účinek a časem se zrodil aktivistický proud německé politiky, který postupně nabýval na síle a v druhé polovině desetiletí převládl. Idea

⁴ RICHTER, Karel. *Češi a Němci v zrcadle dějin. Vyd. 1.* Třebíč: Akcent, 1999, s.132

⁶ BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848-1948.* 2., opr. vyd. Praha: Gallery, s. 49

česko-německé spolupráce, ne-li sblížení, začala zvolna razit v sudetoněmecké politické sféře cestu. Koalice českých a německých aktivistických stran vydržela až do roku 1938 a němečtí demokraté se výrazně zasloužili o zachování československé demokracie do posledních měsíců existence první ČSR.

Až do roku 1933 se zdálo, že aktivistické politické proudy, které nabývaly na převaze a odrážely převládající nálady sudetoněmeckého obyvatelstva, směřují k oboustranně prospěšnému soužití Čechů s Němci. Bohužel, krize z počátku 30. let přiblížila poválečný svět znovu světu předválečnému. Znamenala obrovskou sociální devastaci a politicky pomáhala hnutím, které byly založeny na ničení demokratické společnosti, především různým podobám fašismu. Pro mezinárodní vztahy bylo podstatné, že demokracii v Německu porazil nacismus a v sudetoněmeckém pohraničí zesílila podvratná činnost negativistických stran. Hospodářská krize v ČSR začala později, ve svém vývoji měla jeden až dva roky zpoždění, a různé národnosti byly zasaženy rozdílně. Čím vyšší byl v jednotlivých okresech podíl německého obyvatelstva, tím vyšší byl i stupeň nezaměstnanosti. Nacismus převzal moc v okamžiku, kdy krize v Německu již kulminovala a kdy nastávalo opětné ožívání. V danou chvíli nacionálně socialistické Německo dávalo práci, chleba i víru rychleji a dynamičtěji než ČSR. Právě tato skutečnost se stala pro ČSR a česko-německý vztah výbušninou nejvyšší brizance a spoluurčovala vznik dodatečné národnostní krize a osud československého státu.⁷

1.4 CESTA K MNICHOVU

Během roku 1937 se i přes příslib týkající se zrovnoprávnění německého a českého obyvatelstva z hlediska jazykového, školního či politického systému, začala Sudetoněmecká strana otevřeně radikalizovat a navázala užší kontakty s NSDAP. SdP měla své politické úkoly, které plnila velmi dobře – stále více stupňovat

---

⁷ KURAL, Václav. *Konflikt místo společenství?: Češi a Němci v československém státě (1918-1938)*, Praha, s. 116

požadavky a poukazovat na neochotu pražské vlády k dohodě. Rozhodující chvílí se ukázal být listopad 1937. Tehdy, 5. listopadu, oznámil A. Hitler svým generálům, že je prioritou „zmocnit se rychle Čech a Moravy“ : „[...] *Jakmile Německo dosáhne ve všech oblastech plné připravenosti k válce, budou vytvořeny vojenské předpoklady k zahájení útočné války proti Československu, a tím i k tomu, aby řešení problému německého prostoru bylo k vítěznému konci dovedeno i tehdy, jestliže proti nám zasáhne ta či ona velmoc.*“⁸

19. listopadu adresoval Henlein Hitlerovi memorandum, v němž konstatoval, že „srozumění mezi Čechy a Němci je v Československu prakticky nemožné“ a že SdP uvádí svou politiku do plného souladu s politickou linií Říše. Takového cíle bylo možno dosáhnout jen zničením Československa a anektováním českých zemí. Henlein se pro ně na podzim 1937 také definitivně rozhodl. Tak započala desetiměsíční krize, končící faktickou likvidací demokratické Československé republiky. V dubnu 1938 se v Karlových Varech sešel sjezd Sudetoněmecké strany. Boj za „německé právo“ tam byl zformulován do známých osmi karlovarských požadavků, chápaných jako minimální politický program. SdP v nich požadovala:

- „1. Nastolení plné rovnoprávnosti a stejného postavení německé národní skupiny s českým národem ve státě.*
- 2. Uznání sudetoněmecké národní skupiny jako právního subjektu za účelem ochrany tohoto rovnoprávného postavení ve státě.*
- 3. Vymezení a uznání německého sídelního území.*
- 4. Vybudování německé samosprávy [...] ve všech sférách veřejného života tam, kde jde o záležitosti a zájmy německé národní skupiny.*
- 5. Vytvoření zákonných ochranných prostředků pro ty státní příslušníky, kteří žijí mimo kompaktní sídelní území svého národního živlu.*
- 6. Odstranění křivd, které byly učiněny Sudetoněmectvu od roku 1918, a náprava škod, které jim tímto bezprávím vznikly.*
- 7. Uznání a uskutečnění zásady: na německém území německé zaměstnance veřejné správy.*

---

⁸BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1946*. Vyd. 2. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2008, s. 483

8. *Neomezená možnost svobodně se hlásit k německému živlu národnímu a k německému světovému názoru.*⁹

Henleinovským nacionalistům, jak dokumentuje obsah jejich Grundplanungu, vůbec nešlo o spravedlivé řešení sudetoněmecké otázky v rámci ČSR, ale o rozbití republiky a porobení a zničení českého národa, což pokládali za dovršení německých národních zájmů. Politikové Západu, ošálení sudetoněmeckou a říšskoněmeckou propagandistickou demagogií, sledovali s nevolí sebeobraně akce Československa, jakou byla květnová částečná mobilizace 1938, jíž hitlerovské Německo využilo ke zdůvodnění vlastních vojenských příprav. V červnu se SdP vytasila s novým memorandem konkretizujícím Karlovarský program. Ve 14 bodech v něm rozvinula požadavek demontáže státu na základě „*rovnosti práv a příležitostí pro rozvoj nejenom jednotlivců, ale i národů a národních skupin*“. Žádala rozdělení státu na autonomní území jednotlivých národů a národnostních skupin spravovaná vlastními autonomními vládami a prezidenty. Zákonodárná moc státu měla být omezena na záležitosti, které se vymykají národní autonomii. Memorandum obsahovalo řadu dalších požadavků včetně náhrad za údajné škody způsobené v minulosti německé národní skupině při pozemkové reformě, ve školství, bankovníctví i v jiných sférách. Došlo by k naprosté likvidaci státu. Vznikl by nesourodý státní útvar s tak nízkou životaschopností, že by jeho rozpad byl jen záležitostí krátkého času. V českém tisku po zveřejnění memoranda SdP vypukla bouře nesouhlasu a hněvu. Všechny listy odmítavě vyjadřovaly stanovisko k sudetoněmeckým požadavkům. Všem bylo jasné, že rozdělení státu na autonomní jazykové oblasti se samostatnou vládou by narušilo stát a ochromilo jeho správu. Britská vláda, která se snažila uplatnit v československé záležitosti rozhodující vliv, začínala být zneklidněna tím, že Praha se zdráhá podvolit silícímu nátlaku, který na ní vyvíjeli britský a současně i francouzský vyslanec formou často hraničící s ultimáty. Rozhodla se tedy použít účinnějšího nástroje k dosažení žádoucího výsledku a vyslala do Československa nezávislou zprostředkovatelskou misi, která navrhne řešení, jejímž vedením byl pověřen lord Runciman, což byl 67letý britský konzervativní politik, zahraničně politický poradce a blízký spolupracovník A. N. Chamberlaina a jehož příjezd vyvolával obavy nejen na české, ale i německé straně.

---

⁹ Tamtéž, s. 544

Pokud by se Runcimanova mise dopracovala nějakého návrhu, který by evropské mocnosti uznaly za rozumný, vyvstala by vážná překážka pro plánované řešení silou zbraní, založené na předpokladu, že jakékoliv jiné řešení se ukáže nemožným. Generálové nesouhlasili s rozpoutáním války proti Československu, neboť se obávali, že by přivedla Německo vzápětí do války se Západem. Mise zahájila svou činnost s vědomím, že Karlovarský program je minimem toho, s čím může SdP souhlasit.¹⁰

6. září 1938 byl vedení SdP doručen plán, po předchozím neschváleném nyní tzv. „čtvrtý“, který obsahoval nástin mírových podmínek tak, aby splnil protinávhrhy SdP a aby jí nabízel téměř vše, co žádala. Československá vláda tedy učinila vše, aby vyšla sudetoněmeckým požadavkům vstříc. Přestože Runcimanova mise poukázala, že SdP nešlo o splnění jejích požadavků, ale o vyvolání krize jako záminky k zásahu zvenčí, skončila nezdarem. Spojené státy ani SSSR nemohly zasáhnout, neboť krize byla označena za středoevropský problém. Anglie a Francie neměly sílu účinně vzdorovat Hitlerovu vydírání s válkou. Celá Evropa s napětím čekala na sjezd NSDAP v Norimberku, kde měl Hitler 12. září vyhlásit své rozhodnutí, zda zachová mír, či rozpoutá válku.¹¹ Projev, který nastal, představoval již přímý útok na existenci Československé republiky. Byl o utlačování Němců, o nesnesitelných poměrech v Československu, o hospodářském zničení Němců, o plánovaném vyhubení, a jehož hlavním motivem se stalo právo na sebeurčení sudetoněmecké národní skupiny. Po tomto projevu nastaly v celém pohraničí násilnosti a surové útoky, když se stoupenci SdP snažili vyprovokovat co nejvíce konfliktů, aby Německu poskytlí důvod ke vstupu wehrmachtu na československé území, a na mnoha místech došlo k pokusům o násilné převzetí moci. Henleinova Sudetoněmecká strana, která pod své prapory přilákala nejméně dvě třetiny sudetských Němců, se ujala úlohy předvoje pangermánského Hitlerova Německa a zahájila válku proti československé republice. 15. září přiletěl za Hitlerem britský ministerský předseda Chamberlain, který se pokusil (znovu) o smírné vyřešení československo-německé krize. Byl vypracován společný anglofrancouzský návrh formující požadavky, jehož podstatou bylo připojení okresů obývaných převážně sudetskými Němci k Říši. Prezident Beneš a celá vláda stáli před obrovským

---

¹⁰ RICHTER, Karel. *Češi a Němci v zrcadle dějin. Vyd. 1.* Třebíč: Akcent, 1999, s. 211

¹¹ KURAL, Václav. *Konflikt místo společenství?: Češi a Němci v československém státě (1918-1938)*, Praha, s. 137

dilematem. Na jedné straně tu působil drtivý tlak velmocí vystrašených nebezpečím války, do níž mohly být zataženy, na straně druhé se zvedala silná vlna vlasteneckého odhodlání naprosté většiny obyvatelstva v zemi, které nutilo své politické představitele k zaujímání rozhodných stanovisek obrany státu. Postoj Londýna a Paříže zapůsobil na naši vládu otřesným dojmem. Opěrné pilíře československé zahraničněpolitické stability se zřítily. Anglie odmítla v případě války pomoci demokratickému Československu a spojenecká Francie se zříká svých smluvních závazků. Československá republika nejenže je ponechána německému útoku napospas, ale ještě jí velmoc hrozí, že bude obviněna z rozpoutání války.

Cesta k „Mnichovu“ byla tímto otevřena, peripetie oněch osudových dvou týdnů jsou dostatečně známy, není tedy nutné je krok za krokem sledovat. Na jejich konci, 29. září 1938, stálo přijetí mnichovské dohody, která byla podepsána o den později zástupci čtyř velmocí – Francie (Daladier), Velké Británie (Chamberlain), Itálie (Mussolini) a Německa (Hitler). Mnichovská dohoda byla „diktátem“ požadujícím odstoupení českého pohraničí. Mnichovský diktát měl zachránit mír a vyřešit národnostní a územní rozpory mezi státy střední Evropy, to vše na úkor Československa. Ve skutečnosti nevyřešil nic, byl pouze výsledkem agresivní a rozvratné politiky nacistického Německa. Ihned po přijetí Mnichovské dohody nastalo vyhánění českých obyvatel z pohraničí, k nimž se přidali také němečtí antifašisté z obavy před represemi. Tak nastala nucená migrace více než 150 000 obyvatel československé republiky z pohraničí směrem do vnitrozemí. Následující rok, 14. března 1939, byl vyhlášen samostatný Slovenský štát a o dva dny později vznikl Protektorát Čechy a Morava. Tím byla oficiálně ukončena tzv. Druhá republika a nastalo jedno z nejtemnějších období, kdy se Češi stali národnostní menšinou bez práv s každodenní hrozbou smrti, trvající po celou dobu války.

Níže uvedená mapa¹² ukazuje teritorium bývalého Československa po roce 1939 (Protektorát Čechy a Morava, Slovenský štát, území připojené k Německu, k Polsku a k Maďarsku).

Obrázek 1. Mapa protektorátu Čech a Moravy

2. VÝVOJ A PROSAZENÍ ODSUNOVÉHO PLÁNU

O porážce nacistického Německa usilovalo již během války odbojové hnutí v okupovaných zemích Evropy a zároveň státy protihitlerovské koalice. Prezident Beneš v londýnské emigraci vypracoval různé varianty řešení pohraniční otázky. V našem domácím odboji se razantní postoje, směřující proti německému obyvatelstvu po válce, objevovaly již od roku 1941. V souvislosti s vysídlením předkládal Beneš stále radikálnější požadavky. Jednomu poselstvu vedenému Jakschem v lednu 1942 vyložil, že *v důsledku útlaku Čechů ve vlasti se mezi Čechy ozývá „hlasité volání po pomstě“*.¹³

Jedny z nejdůležitějších událostí, týkajících se transferu Němců, byla dozajista návštěva prezidenta E. Beneše v Moskvě v prosinci 1943, kde prezident předložil v průběhu jednání čtyři memoranda, z nichž jedno se věnovalo problematice

¹² HISTORIE PO OBDOBÍCH: Československo po Mnichovském diktátu. Protektorát Čechy a Morava. In: archiv ČT, [online]. [cit.13.3.2016]. Dostupné z: http://www.ceskatelevize.cz/specialy/nejvetsicech/historie_14

¹³ BRÜGEL, Johann Wolfgang. Češi a Němci 1939-1946. Vyd. 2. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2008, s. 59

sudetských Němců. Československá vláda si v tomto dokumentu jasně určila oprávnění, komu z německých obyvatel umožní státní občanství a kdo bude muset zemi opustit. Druhá, neméně významná, proběhla 22. února 1944, kdy W. Churchill konstatoval, že se vůči Německu nebude postupovat podle demokratických zásad Atlantické charty ze 14. srpna 1941, což jasně naznačovalo teritoriální změny v neprospěch Německa. Československá vláda se snažila poválečnou menšinovou záležitost zmezinárodnit a navrhovala, aby německý stát přijal a zajistil ty Němce, kteří ztratí československou příslušnost.

Vlivem nových informací o nacistických činech a teroru v okupovaných zemích, začala se ve světovém názoru utužovat myšlenka o kolektivní vině a odpovědnosti německého národa za všechny válečné činy a neštěstí. Do prudké antiněmecké akce se zapojili také někteří západní novináři a publicisté. Důležitý dokument, týkající se požadavků uskutečnění transferu Němců, bylo memorandum z 23. listopadu 1944 určené Spojencům, které zdůvodňovalo vysídlení Němců po válce, důrazně se v něm odmítalo řešit menšinové problémy úpravou hranic a vláda si v něm jasně vyhrazovala právo posuzovat, kdo bude moci v republice zůstat. Byly zde také uvedeny plánované počty vysídlených osob. Jednalo se téměř o dvě třetiny Němců, přičemž se vycházelo z množství 3 200 000 osob. Základní myšlenka vycházela z předpokladů, že sudetoněmecké válečné ztráty by měly dosahovat přibližně 250 000 Němců, nacisté a henleinovci měli uprchnout před koncem války v počtu 500 000 osob a samotný odsun, nejméně 1 600 000 osob, se organizovaně a pod mezinárodní kontrolou vysídlí v časovém rozpětí do dvou let.¹⁴ Vláda v memorandu také poznamenávala, že pokládá za obzvlášť nebezpečné vrátit Němcům zpět statut „menšina“. Ti, kterých se odsun neměl týkat, byli všichni aktivní antifašisté. Američané reagovali na memorandum sdělením, kde se upozorňovalo na obtíže provázející takovéto hromadné migrace obyvatelstva, a nejenže vyzývali k uzavření mezinárodní dohody, ale odmítali samotné vysídlení Němců. Přesto od začátku roku 1945 emigrační čs. politická sestava ve Velké Británii vypracovávala důkladně stanoviska pro poválečné období včetně národnostně menšinového problému.

---

¹⁴ STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa: (1918-1948)*. Ostrava: 1992, s. 34

V plánech ČS politiků se také počítalo se spontánním výbuchem lidového hněvu jako s revolučním kvasem.

3. ODSUN SUDETSKÝCH NĚMCŮ

Evakuace německých obyvatel z Československa, v první řadě žen a dětí, probíhala už od počátku roku 1945. Do dubna však neměla masový charakter. Ještě před skončením války se tak některé skupiny Němců snažily dostat spolu s ustupujícími německými jednotkami na území obsazené americkou armádou nebo přímo do Německa. „*Vzali jsme kolo, pověsili na něj tři kufry a šli jsme na nádraží. [...] Bydleli tam němečtí vojáci, letci, kteří měli nákladní auta a chtěli nás vzít s sebou. Jeden major řekl otci: ‚Pane Malý, my vás vezmeme s sebou. Musíme na Západ.‘ Chtěli se dostat k Američanům, protože poblíž už byli Rusové. Vzali každého do jednoho auta a jeli jsme přes Krkonoše a pak přes celé Československo. Varovali nás, že tam nemáme jezdit, že na nás budou zlí, ale co se dalo dělat, prostě jsme jeli. V Čechách na nás stříleli. Ležela jsem ve škarpě a partyzáni na nás stříleli z lesa...*“¹⁵

Pokud se hovoří o odchodu německého obyvatelstva z Československa, používají se různé označení. Nejčastěji se hovoří o „odsunu“, který historikové rozlišují podle období, kdy k němu došlo. Tzv. „neorganizovaný“ odsun, jehož hlavní fáze probíhala od května do října 1945 je označován jako „vyhnání“, kdežto odsun organizovaný se již označuje jako „vysídlení“. Ze strany Němců se nejčastěji mluví o „vyhnání“, tedy o „Vertreibung“.

Skladba německého civilního obyvatelstva, žijícího na konci války na československém území, byla pestrá. Kromě starousedlíků z českých zemí, Slovenska a Podkarpatské Rusi, se jednalo také o osoby, které například uprchly z Německa před bombardováním, utečence a přesídlence ze Slezska. „*Bezprostředně před osvobozením, pobývalo v republice 3,2 – 3,3 milionu starousedlíků. Všech Němců, tj.*

---

¹⁵ SCHOLL-SCHNEIDER, Sarah, Miroslav SCHNEIDER a Matěj SPURNÝ (eds.). *Sudetské příběhy: vyhnanci, starousedlíci, osídlenci*. Praha: Antikomplex, 2010, s. 297

*vedle sudetských a karpatských Němců, též říšskoněmeckých příslušníků, utečenců před frontou aj., bylo tehdy v ČSR více, přibližně do 3,5 milionu.*¹⁶

Jakmile se přiblížil příchod Rudé Armády, začal se mezi německým obyvatelstvem šířit neklid, který se, po obsazení pohraničí sovětskými vojsky, zejm. ve spojitosti s jejich chováním, ale také s chováním čs. ozbrojených formací a některých českých osídlenců, proměnil v davové šílenství – pocit strachu byl v tomto případě oprávněný. První týdny a měsíce po skončení války probíhaly mimo opojení a nadšení ze znovuzískané svobody, také ve znamení nenávisti, doposud skryté a nashromážděné, jak vůči všemu německému, tak vůči osobám považovaným za zrádce a kolaboranty. To vše vyvěralo z osobních ztrát a tragédií i kolektivního strachu, ponížení a křivd. Je známo, že v prvních dnech po osvobození spáchalo mnoho Němců sebevraždu z obav o budoucnost a ztrátu existenční jistoty. „*V úterý 30. května, kdy uplynula lhůta pro odchod říšských Němců z našeho pohraničí, otrávil se v Liberci svítiplynem F. Plischke se svou šestičlennou rodinou Dal přednost odchodu ze světa před návratem d Německa*“¹⁷ V oblastech, kde byly české obce po mnichovském diktátu připojeny k Německé říši, docházelo ke spontánním útokům, přepadány byly např. celnice. Hněv českého obyvatelstva nejen proti Němcům, ale proti všemu německému, byl po letech útlaku, pronásledování a ponižování, celkem pochopitelný. Československá veřejnost chápala probíhající události jako projev zasloužené satisfakce a odplaty za zločiny způsobené nacisty československému národu.

Ačkoliv válka skončila, o mírovém stavu se ještě nedalo hovořit. Nejprve bylo zapotřebí obsadit hranice a zajistit jejich neprůchodnost. Důvodem byl jednak neustálý přeshraniční pohyb osob a vyvážení majetku do zahraničí, dalším problémem bylo hrozící nebezpečí ze strany tzv. wehrwolfů, německých záškodnických skupin, které se nechtěly smířit s prohranou válkou a vyvolávaly menší záškodné akce v pohraničí.

Pro realizaci odsunu byl nutný vznik právních podkladů potřebných pro vyloučení Němců z hospodářského, politického a kulturního života státu. Takovýmto nástrojem se staly dekrety vydávané prezidentem Edvardem Benešem. Již 19. května 1945 bylo

---

¹⁶ STANĚK, Tomáš. Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa: (1918-1948). Ostrava: 1992, s.39

¹⁷ SOKA Česká Lípa, *Stráž severu*, roč. 1, č. 4

dekretem č. 5/1945 Sb. nařízeno, že majetek státně nespolehlivých osob připadá pod národní správu. O měsíc později, 19. 6. 1945, byl vydán dekret „O potrestání válečných zločinců, zrádců a jejich pomahačů“, který se vztahoval na Němce, jež měli být stíháni za svoji nepřátelskou činnost. Dekretem z 21. června č. 12/45 Sb. byla schválena konfiskace a rychlé rozdělení zemědělského majetku a stěžejní byl též dekret č. 33/45 Sb. z 2. 8., který zbavoval převážnou část Němců československého občanství. Dalším důležitým je Dekret č. 108/45 Sb. „O konfiskaci nepřátelského majetku a fondech národní obnovy“ z 25. října, či dekret č. 71/1945 o pracovní povinnosti osob, které pozbyly československého státního občanství z 19. září.

3.1 Divoký odsun

Období nazvané divoký odsun můžeme rozdělit do tří fází. V první, počáteční fázi, která trvala zhruba od poloviny května do počátku června, se jednalo spíše o vyhánění a soustřeďování osob německé národnosti do internačních zařízení, popř. přesun na jiná místa, jakkoliv vzdálená od původního bydliště, kde vyčkávali na odsun za hranice a kterou iniciovali nižší civilní orgány. Druhá fáze, hlavní, spadá do období přibližně od 4. června a k jejímu ukončení došlo v polovině srpna, kdy sovětské orgány začaly omezovat přísun vysídlených osob na německé území. V této fázi opustilo české země nejvíce lidí a k vyhánění docházelo takřka ve všech pohraničních oblastech. Přestože byla (a často bývá) prezentována jako nekontrolovatelný a revoluční „hněv lidu“, celá akce byla jednoznačně v režii československé armády. Je důležité si uvědomit, že rozhněvaný lid by nedokázal zorganizovat technicky a dopravně náročný odsun statisíců lidí za hranice. Také nejvyšší političtí představitelé čs. státu byli o průběhu pravidelně informováni, pouze se ke svému aktivnímu podílu nijak veřejně nevyjadřovali. Jako závěrečnou fázi můžeme považovat období od poloviny srpna do konce října 1945, a ačkoliv byla aktérem stále armáda, iniciativa vycházela především od „lidových orgánů“ popř. místního obyvatelstva.

Krátce po osvobození se vyhrotil nacionální radikalismus. Nemalý vliv způsobovaly také výzvy nejvyšších čs. orgánů a odbojových organizací. Publicistika a zpravodajství v tisku i v rozhlase se intenzivně zabývaly nacionálními tématy. Prezident Beneš, který

měl v této době ostré protiněmecké projevy, pravděpodobně souhlasil s pojetím kolektivní viny a odpovědnosti celého německého národa.¹⁸ Nacionální nadšení bylo znatelné téměř všude a ovlivňovalo chování jak jednotlivců, tak celých kolektivů. Ulice byly plné transparentů s česky psanými štvavými hesly. Byl to výsledek všeobecného štěstí ze znovuzískané národní svobody po letech útlaku a emocionální ohlas na oživení české národnosti. K protiněmecké zášti přispěl i fakt, že na konci války se nacisté i nadále dopouštěli ohavných zločinů, mnoho lidí přihlíželo průchodu vězňů z koncentračních táborů, čímž se utvrzovali v brutalitě nacistických provinění.

Samotný odsun německého obyvatelstva z ČSR začal okamžitě po přívalech povstání proti německému teroru a utiskování, které probíhaly paralelně s postupující osvoboditelskou armádou spojenců a blížícím se koncem druhé světové války. Čím více se konec přibližoval, tím více se odsun stupňoval a rostlo násilí vůči německé menšině¹⁹. První odsuny probíhaly velmi živelně a neorganizovaně, plné chaosu a nepořádku. Bylo to faktické vyhánění bez jakéhokoliv mezinárodního právního ujednání, které se odehrávalo prakticky ve všech pohraničních oblastech, které v květnu osvobodila Rudá armáda.

Od poloviny května začalo zajišťování pohraničních území, které měla na starosti armáda, nově označená První československá armáda. Do těchto „vyčišťovacích“ akcí, obnášejících zabavování majetku, bezpečnostní a pořádkové výkony či zajišťování nespolehlivých osob, se zapojily různé „revoluční“ ozbrojené formace. Byli to například partyzáni, bezpečnostní složky vzniklé z řad místních Čechů či Revoluční gardy, jejichž činnost byla pouze dočasná. Všechna tato ozbrojená uskupení vykonávala v určité spolupráci s Rudou armádou a zároveň s místní správou pořádkové, bezpečnostní a strážní úkoly a různá restriktivní opatření vůči Němcům jako např. zabavování majetku, osobní i domovní prohlídky. V mnoha případech prováděla přesuny za hranice. Postup těchto bezpečnostních a pořádkových formací vůči německému civilnímu obyvatelstvu probíhal v této době neúprosně a tvrdě. Některé oddíly, přestože se měly řídit rozkazy vyšších vojenských velitelství, jednaly

---

¹⁸ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. Praha: Academia, 1991, s. 56

¹⁹ BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1946.*, Praha: Academia, 2008, s. 217

často samovolně, neukázněně a muži z jejich řad se dopouštěli různých majetkových deliktů i brutálních násilností. Jejich chování vycházelo z veliké části z touhy po odplatě a v neposlední řadě po rychlém a pohodlném obohacení. V průběhu divokého odsunu docházelo k zatýkání německých obyvatel, konfiskacím jejich majetku a kromě toho byli němečtí obyvatelé postaveni před řadu diskriminačních opatření, týkajících se občanskoprávní, sociální i profesní sféry. Co se týče majetkových konfiskací, původně se předpokládaly pouze u vybraných kategorií, jako byli např. říšští Němci a provinilé osoby, ale KSČ zaujala stanovisko nařizující vyvlastnění všech Němců všeobecně a bez jakékoliv náhrady

Transfery Němců za hranice se konaly ve všech regionech s výraznou koncentrací německého obyvatelstva. Samotné přesuny za hranice nejčastěji probíhaly železničním transportem, v nákladních autech nebo pěšky pod dozorem v menších skupinách i velkých kolonách. Majetek, který nebyl povolen odvézt s sebou, musel být odevzdán. Opuštěné obytné domácnosti byly i s veškerým majetkem zajištěny, ovšem často rozkrádány. Většina vysídlenců směřovala do sovětské a americké okupační zóny v Německu.

Lidé, kteří měli být odsunuti, se měli dostavit často v šibeniční časové lhůtě na určená shromáždění, vždy pod dohledem ozbrojené stráže. Vystěhování mělo většinou rychlý průběh, často do třiceti minut, kdy Němci museli soustředit a předat ke kontrole věci, které si stačili připravit, resp. jim bylo povoleno vzít, a následně byli zařazeni do transportu. Na osobu bylo povoleno zavazadlo o hmotnosti od 30kg do 50kg a finanční obnos v rozmezí od 100 do 300 ŘM. Nebyla ovšem žádná výjimka, že lidé dorazili k hranicím bez jakéhokoliv vybavení. „*Všechny osoby německé národnosti bez rozdílu zda sudetské či říšskoněmecké příslušnosti, které se nastěhovaly do Liberce po 28. září 1938 musí do 24 hodin dne 29. května t.r. opustiti město. Každá osoba smí vzít s sebou pouze 30kg zavazadel, což platí i pro děti. Kdo bude po 29. květnu t.r. z výše uvedených ve městě zastížen, bude předán lidovému hrdelnímu soudu.*“²⁰

---

²⁰ SOKA Česká Lípa, *Stráž severu*, roč. 1, č. 2

Nejvíce obětí a tragických momentů se odehrálo bezesporu při pěších pochodech. Asi jedním z nejtragičtějších, související s pěším odsunem německého obyvatelstva je tzv. brněnský pochod smrti. Situace zde byla natolik vyhrocená, že padlo rozhodnutí vysídlit Němce na hranice a dále do Rakouska. Dne 30. května byla nucena kolona čítající asi 20 tisíc brněnských Němců vydat se směrem k česko-rakouským hranicím. Okolo 1 700 osob tuto pouť nepřežilo, či zemřeli později v jejím důsledku. Cesta byla pro mnohé účastníky takovým otřesným zážitkem, že jí mnozí pamětníci nenazvou jinak než pochodem smrti. Neméně tragických situací se ovšem stalo také při přepravě po železnici, kde vagóny byly silně znečištěné a neposkytovaly ochranu a bezpečí před počasím. Lidé v nich „cestovali“ i několik dní, aniž by měli dostatek jídla a pití, chyběly zde jakékoliv zdravotní a hygienické potřeby. Pokud byl vagon přeplněn, byli nuceni po celou dobu stát. Na hranicích museli většinou všichni vystoupit a pokračovat dál pěšky. I zde prožívali těžké a vyčerpávající chvíle. Při přechodu hranice obvykle následovala další osobní prohlídka, při níž často přišli o zbývající věci, které měli u sebe. Nebylo pro ně připraveno žádné ubytování ani stravování. Odsunované osoby, z velké části ženy, děti a staří lidé, prožívali během transferu utrpení, a mnozí z nich často umřeli vyčerpáním, nedostatkem pitné vody, v důsledku nemocí či vlivem zacházení některých dozorců. To vše bylo doprovázeno rabováním, vraždami, krádežemi a znásilňováním.²¹

Jedním z nejznámějších excesů u nás, týkající se německého obyvatelstva, byl Ústecký masakr, ke kterému došlo 31. července 1945 v Ústí nad Labem. V Krásném Březně došlo ten den k sérii výbuchů v muničním skladu, přičemž došlo k obětem na životech a několik lidí bylo zraněno. Následně nato došlo ke krveprolití německy mluvícího obyvatelstva, které bylo možno velmi snadno identifikovat díky bílým páskám. Na Mírovém náměstí a na mostě E. Beneše byli tito shozeni z mostu do Labe, a pak do nich dokonce bylo stříleno, další byli tlučeni a zastřeleni, nebyly ušetřeny ženy ani děti. Další z tragických událostí divokého odsunu, která stojí za zmínku jako příklad krutosti vůči německy hovořícímu obyvatelstvu, spadající do období tzv.

---

²¹ ARBURG von, Adrian. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945- 1951: dokumenty z českých archivů*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010, s. 127

divokého odsunu, je incident ze severočeských Postolopr. V červnu 1945 bylo ve zdejších kasárnách zabito přibližně 750 německých mužů a chlapců aniž by se proti něčemu provinili. Jedná se pravděpodobně počtem obětí nejhorší pogrom na německém obyvatelstvu v českých zemích po druhé světové válce.

Němečtí obyvatelé, pokud nedošlo k jejich internaci, museli být registrováni v místě pobytu, nosili bílé či žluté pásky s písmenem „N“ a měli zakázán volný pohyb bez zvláštního povolení. Německým zaměstnancům přestávaly být vydávány výplaty. Až na výjimky měli zákaz vycházení po určité hodině, nesměli používat veřejné dopravní prostředky, jízdní kola a bylo jim odebráno řidičské oprávnění. Na nákup v obchodě měli pouze určitou dobu, a pokud nehovořili česky, nebyli často ani obslouženi. Německému obyvatelstvu bylo zakázáno pobývat na veřejném prostranství, navštěvovat kina či restaurace a mnoho dalších „opatření“. Bližší styk s Němcem byl kritizován a často úředně vyšetřován. Většinu diskriminačních opatření, která se prosazovala od přelomu května a června 1945, zavedly (většinou nekoordinovaně) místní a okresní správní a bezpečnostní úřady, proto se charakter těchto zákroků v jednotlivých regionech lišil. Jakmile se někdo pokusil Němcům z humanitárních důvodů pomoci, dostalo se jim ze strany veřejnosti i tisku odsouzení, potupy a hanby. Zastávání se Němců bylo charakterizováno slovy: *„Ti, kdo se přátelí s Němci, se dopouštějí přímo činů nepřátelských vůči našemu národu“*.²²

V české společnosti převládal (a často stále převládá) názor, že odsun v roce 1945 byl inscenován spontánně partyzány a ostatními nepravidelnými ozbrojenými formacemi. Toto tvrzení je ovšem klišé, které neodpovídá skutečnosti. Od začátku června 1945 byly vysídlovací akce, až na menší výjimky, pod vlivem čs. armády, která postupovala podle svých plánů. Oporu vojenských jednotek vykonávali místní bezpečnostní složky a orgány civilní správy, které zajišťovaly asistenci při vysídlování v lokálním měřítku. *„V dochovaných pramenech lze nalézt mnohé příklady, které potvrzují skutečnost, že armáda sehrála při iniciování a interzifikaci „evakuace“ Němců klíčovou úlohu s významnou podporou orgánů civilní správy, především MNV,*

---

²² STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, Praha: Academia, 1991, s. 70

ONV či *místní bezpečnostní aparát*.“²³ Pravdou je, že organizace vysídlovacích akcí často vážla a příslušné pokyny nebyly dostatečně respektovány.

3.2 Integrační střediska

Se vznikem internačních táborů se sice počítalo již před koncem druhé světové války, samotné vytvoření táborových zařízení si však vynutila situace vzniklá po skončení druhé světové války. Poněvadž první vysídlovací akce neprobíhaly přes sběrná střediska a byly neuspořádané a chaotické, bylo nezbytně nutné zajistit dočasné ubytování pro německé obyvatele, kterých se hromadný přesun týkal. Pokud to bylo možné, místní orgány využily v obcích a městech takové prostory, kde bylo možné hromadně ubytovat větší počet osob, jako byly například školy a tělocvičny. Některé internační tábory byly zřízeny v objektech bývalých nacistických koncentračních táborů, např. v Terezíně, Svatavě nebo Žatci. Kromě podvýživy a mnoha nemocí tu panovala brutalita a tyranie některých strážných. Životní podmínky v těchto táborech byly velmi obtížné, internovaní dostávali absolutně nedostatečnou stravu, byli vražděni a mučeni, ženy byly znásilňovány, malé děti umíraly hlady či na nedostatečnou péči.²⁴

Do internačních táborů, kde panoval zmatek a tvrdé podmínky, se v létě 1945 dostaly nejen osoby s nacistickou minulostí, ale početné skupiny obyčejných německých civilistů, včetně žen a dětí, a lidé s českou národností, jejichž partner byl Němec. Do těchto zařízení byly soustřeďovány jednak hromadné skupiny lidí, kteří byli dočasně zadrženi před vysídlením, ale zároveň fungovaly jako ubytovny pro ty, kteří patřili do skupiny tzv. volných Němců a byli podle pracovní vyhlášky určeni a nasazeni na různé práce. Týkalo se to mužů od 14 do 60 let a žen ve věku 14 až 55 let. Tato internační střediska vznikala v podstatě v každé obci či městě, kde bylo více Němců. Obzvláště smutné byly osudy dětí, které musely sdílet internaci s rodiči v prvních měsících po osvobození. Stav byl dokonce natolik vážný, že ministerstvo vnitra vydalo 9. srpna 1945 rozhodnutí, podle kterého se měly z internace propustit

---

²³ ARBURG von, Adrian. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945- 1951: dokumenty z českých archivů*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010s. 107

²⁴Tamtéž, str. 122

děti ve věku do 14 let a mladiství ve věku do 18 let, kteří nebyli německé národnosti a nijak se neprovinili. Většina rodičů se však se svými dětmi nechtěla rozdělit a ponechávala si je ve středisku. Protože výživa v táborech a střediscích byla ubohá, rozhodnutí také stanovilo, aby nezletilým dětem byly vydávány normální potravinové přídělky. Úmrtnost v internačních zařízeních byla poměrně vysoká. Nejčastější příčinou byly nemoci, podvýživa a vyčerpání, někdy sebevraždy. Druhý, neméně závažný důvod, bylo násilné zacházení. Ve většině případů se pak jako příčina smrti uváděla „srdeční slabost“. Nejhorší podmínky měly samozřejmě osoby ve vazbě.

3. 2. 1. Postupimská konference

Zásadním zlomem ovlivňujícím vývoj vysídlování i osudy německých obyvatel, byla Postupimská konference (17. 7. – 2. 8. 1945), respektive její závěrečná zpráva, ve které je oficiálně uznána potřeba provést lidské vysídlení německých obyvatel žijících nejen v Československu, ale také v Polsku a Maďarsku, za pomoci spojeneckých orgánů. Postupimská konference přijala 2. srpna 1945 návrh na odsun německé menšiny z Maďarska, Polska a ČSR. O odsunu německých menšin pojednává článek XII:

„XII. Spořádaný odsun německého obyvatelstva

Konference dospěla k této dohodě o odsunu Němců z Polska, Československa a Maďarska:

Tři vlády prozkoumaly tuto otázku po všech stránkách a uznaly, že německé obyvatelstvo nebo jeho složky, které zůstávají v Polsku, Československu a v Maďarsku, bude třeba odsunout do Německa. Jsou zajedno v tom, že jakýkoli odsun musí být prováděn spořádaně a lidsky.

Poněvadž by příliv velkého počtu Němců do Německa zvětšil břemeno, které již doléhá na okupační úřady, soudí, že tento problém by měla zkoumat především Kontrolní rada a přihlížet při tom zvláště k tomu, aby tito Němci byli spravedlivě rozděleni mezi jednotlivá okupační pásma. Dávají proto svým zástupcům v Kontrolní radě příkaz, aby co nejdříve svým vládám oznámili, kolik takových osob už přišlo do Německa z Polska,

Československa a Maďarska, a aby podali odhad, v jaké době a jak rychle by mohly být provedeny další odsuny vzhledem k nynější situaci v Německu. O tom se současně uvědomují československá vláda, polská prozatímní vláda a kontrolní komise v Maďarsku se žádostí, aby zatím zastavily další vyhošťování, dokud zúčastněné vlády neprozkoumají zprávy svých zástupců v Kontrolní radě.“²⁵

Zpráva o výsledku postupimské dohody vyvolala u Němců žijících v pohraničí velmi pochmurnou náladu, mnozí z nich stále doufali, že se žádný odsun již konat nebude. Někteří zemědělci odmítali již pracovat na svých polích, protože věděli, že o vše přijdou. Byl připraven rámcový plán odsunu přibližně 2,5 mil. osob, které měly být nahrazeny novými přistěhovalci. Již 2. srpna 1945 byli všichni českoslovenští Němci, až na pár výjimek, zbaveni československého státního občanství, ale teprve v prosinci 1945 byla vládou vydána Ústřední směrnice k provádění odsunu, která kladla důraz na to, že odsun má být prováděn lidským a spořádaným způsobem.

Za zmínku jistě stojí, že v době probíhající konference byla odsunová akce z Československa ve své hlavní fázi, a přestože bylo vydáno nařízení o dočasném přerušení nuceného vysídlování, vláda se rozhodla nereagovat a pokračovat v probíhajícím odsunu.

3.3 Organizovaný odsun

Po ukončení divokého odsunu v říjnu 1945 nastal na několik měsíců poměrně klid, kdy se československé úřady připravovaly na odsun organizovaný. Ústřední směrnice k provádění soustavného odsunu schválila československá vláda 14. 12. 1945. Řízením odsunu bylo pověřeno ministerstvo vnitra, vojenské správě byla svěřena odpovědnost za vlastní provedení odsunu a jeho organizačně technické zabezpečení. Z Československa se mělo vysídlit 2,5 milionu Němců, z toho 750 000 do sovětského a 1 750 000 do amerického pásma. Němci měli být odsunuti ve třech etapách, do kterých byli rozděleni podle svého zaměstnání a místa bydliště. V první etapě neměli

---

²⁵ <http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-protokol-postupimske-konference-2-srpna-1945-41/>

být za hranice vysídleni ti, kteří patřili do skupiny osob pracujících v průmyslových podnicích v pohraničí, lesnictví a zemědělství. Ve druhé etapě měli být odsunuti všichni zbývající obyvatelé německé národnosti, mimo antifašistů, specialistů a osob z národnostně smíšených manželství. Ve třetí etapě mělo být vyřešeno vysídlování osob pracujících v průmyslu a zemědělství.²⁶ Veškerá opatření technického, zdravotnického apod. charakteru měla být uplatňována tak, aby bylo možno provést transfer v plynulém a rychlém tempu. Organizovaný odsun do americké zóny začal koncem ledna 1946. Američané věnovali značnou pozornost vybavení odsouvaných osob a odmítali přijímat nedostatečně vybavené transporty. Odsunovou jednotku měla tvořit celá rodina, která měla být řádně oblečena a měla projít zdravotní prohlídkou. Hmotnost zavazadel byla určena na 30 – 50 kg a odsunuté měli možnost vzít si až 1000 marek, to vše na osobu. Větší hotovost, vkladní knížky ani cennosti si odsunovaní s sebou vzít nesměli. Válkou poničený stát nechtěl dovolit, aby „jeho“ bohatství bylo vyváženo. Československé úřady prováděli velmi důkladné prohlídky odsunovaných, a to jak ve sběrných střediscích, tak při vypravování transportů. Při prohlídkách proto museli Němci odevzdat všechny své cennosti a mnoho osob se při těchto příležitostech nezákonně obohacovalo. Zacházení s Němci provázely stále ještě případy násilí, opět nejen ve střediscích, ale i při sestavování transportů. Ve srovnání s tzv. živelními odsuny v roce 1945 byly ale podmínky lepší a na jaře 1946 došlo k celkovému zlepšení. Odsun do obou okupačních zón v Německu byl nejintenzivnější v červenci 1946. V tomto období opouštělo ČSR denně až 12 transportů s celkem 14 400 osobami. Na podzim se tempo odsunu postupně utlumilo, až byla koncem října hlavní fáze organizovaného odsunu ukončena.

S probíhajícím odsunem německého obyvatelstva bylo stále zřetelnější, že velký úbytek pracovních sil, jenž odsunuté Němci představovali, bude mít za následek velké množství závažných hospodářských problémů. Velmi naléhavá situace byla zejména v zemědělství, kde bylo třeba zajistit dostatek pracovních sil. A tak s přihlédnutím k faktu, že je třeba co nejdříve odstranit škody způsobené válkou a obnovit infrastrukturu, byly v průběhu května a června 1945 vydány různé směrnice upravující

---

²⁶ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, Praha: Academia, 1991, s. 62

podmínky a způsob nasazování Němců na zemědělské práce do vnitrozemí.²⁷ Pro Němce byla vyhlášena všeobecná pracovní povinnost. Kvalifikovaní dělníci většinou zůstávali na svých dosavadních místech, ale lidé, kteří byli profesionálně nevyhranění, byli častokrát posíláni na práci, kam bylo potřeba. Na zemědělské práce do vnitrozemí odcházely z velké části ženy s dětmi a starší osoby. Přidělování Němců na práce bylo zpočátku velmi neuspořádané, a tak se často stávalo, že byly roztrženy rodiny a každý člen musel pracovat jinde. „[...] *My Němci jsme museli nosit „N“ a byli jsme nasazováni na různé možné i nemožné práce. Nejprve jsem byl zaměstnán na statku mimo obec. Tam jsme se museli starat o skot, telata a krávy, které byly sehnány z okolních vesnic. Potom jsem pracoval v zemědělství u jednoho Čecha, který převzal německý statek a sám neměl o zemědělství naprosto žádné poněti. 27. srpna 1945 jsem musel povinně nastoupit na nucené práce do uhelného dolu v Ostravě. Byli jsme v uzavřeném táboře...*“²⁸

Již počátkem října prezident Beneš jednoznačně „nastínil“ situaci zůstávajících občanů německé národnosti, kdy potvrdil, že s poskytováním jakýchkoliv záruk německé menšině se v budoucnosti nepočítá: „*Nebude u nás menšin a my nepodepíšeme žádné nové smlouvy, které by v našem státě zaručovaly jejich ochranu.*“²⁹ O dalších přesunech Němců z ČSR se jednalo s Američany na přelomu října a listopadu, kde se rozhodli přes zimu odsun přerušit a obnovit jej na jaře v dalším roce. Situace v Německu, rozpory mezi velmocemi a začínající studená válka se však staly příčinou, že se československé vládě nepodařilo plánovaný hromadný odsun provést. V průběhu let 1947–1949 se z republiky vystěhovalo zhruba 18 127 osob, postupně se odbouraly nejtěžší restriktivní opatření vůči Němcům a vláda se začala zabývat postavením a postupnou integrací zbylých Němců do čs. společnosti. Po roce 1949 došlo k odsunu již jen některých skupin Němců, a to v rámci sloučení rodin. Tím hromadný odsun Němců z ČSR skončil. Československé občanství zbývajícím obyvatelům německé národnosti bylo uděleno až v roce 1953.

---

²⁷ STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*, Praha: Academia, 1991, str. 133

²⁸ SCHOLL-SCHNEIDER, Sarah, Miroslav SCHNEIDER a Matěj SPURNÝ (eds.). *Sudetské příběhy: vyhnanci, starousedlíci, osídlenci*. Praha: Antikomplex, 2010, str. 191

²⁹ Cit. Rudé právo 10, 10. 1946, č. 234, s. 1 In: Staněk T., *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa*, Ostrava 1992, str. 73

4. SPECIÁLNÍ SKUPINY NĚMCŮ

4.1 Antifašisté

Zpočátku nebylo zcela jasné, koho za antifašistu považovat. Nejprve měli být za antifašisty uznáni ti Němci, kteří se vrátili z koncentračních táborů, věznic či se prokázali aktivní podporou v boji proti nacismu doma, či v cizině. S výjimkami pro tuto skupinu počítali i příslušné dekryty o úpravě státního občanství či o konfiskaci majetku. Nebylo jednoduché splnit přísná kritéria a získat status oficiálně uznaného antifašisty, a mnozí, kteří získali osvědčení o antifašistické minulosti, o ně později zase přišli. Uznání němečtí antifašisté měli nárok na stejné potravinové přiděly jako české obyvatelstvo, v naléhavých případech jim byla poskytnuta zdravotní a sociální pomoc a peněžní podpora. Také získali v prvních měsících po osvobození úlevy v sociální a právní oblasti jako je ochrana osoby a majetku, ale jejich snaha zúčastnit se aktivněji veřejného života nebyla zpravidla úspěšná. Přestože antifašisté měli osvědčení o své národní spolehlivosti, dívalo se na ně české obyvatelstvo, z větší části novoosídlenci, nedůvěřivě a udržovalo si vůči nim odstup. Antifašisté, kteří se ihned po osvobození zapojili do činnosti revolučních národních výborů, byli záhy nahrazeni Čechy a jakékoliv jejich výraznější aktivity byly utlumovány. České obyvatelstvo reagovalo na německé antifašisty negativně a podrážděně. V řadě míst vznikaly antifašistické výbory, jež chtěly úzce spolupracovat s československými úřady či politickými stranami, na které bylo ale nahlíženo podezíravě a jejichž činnost byla omezována.³⁰ Ke konci roku 1945 začal u většiny německých sociálních demokratů a komunistů převládat názor, že pro ně bude nejlepší, když budou emigrovat do Německa, kde se budou moci zapojit do politického života. Antifašisté, pociťující nedůvěru ze strany českého obyvatelstva, se začali také přiklánět k této alternativě a dobrovolně se hlásili do transportů. Přesídlení německých antifašistů z ČSR vítali i komunisté, kteří v nich viděli politickou konkurenci. Nepříliš uspokojivé sociální

---

³⁰ ARBURG von, Adrian. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945- 1951: dokumenty z českých archivů*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010, s. 160

poměry spolu s politickým nátlakem vedly nakonec k tomu, že se k vysídlení hlásili i ti, kteří žádali o zachování československého občanství.

Samotné přesídlování antifašistů probíhalo za lepších podmínek než u ostatních Němců. Směli si vzít s sebou veškerý svůj movitý majetek (nábytek, rádia, jízdní kola, nástroje potřebné pro výkon zaměstnání atd.), kromě cenností. Celá akce se zdůvodňovala potřebou podpořit demokratizační proces v Německu.

4.2 Němečtí odborníci a specialisté

Odsun a s ním související úbytek pracovních sil postavil československé hospodářství do složité situace. Již v červnu 1945 si mnoho ekonomů a politiků uvědomovalo, že náhlý a prudký pokles počtu sudetoněmeckých pracovníků bude mít dopad na chod ekonomiky státu. Kromě průmyslu (textilního, sklářského, báňského, chemického či zpracování železa a kovů) se předpokládal nemalý dopad také na zemědělství. Vysídlení se tedy nemělo týkat, alespoň dočasně, nepostradatelných zaměstnanců důležitých továren a podniků. Podmínkou bylo, že se v minulosti nesměli provinit proti republice, osobám českým či slovenským a nesměli být v dřívějších dobách veřejně činní v nacistických strukturách. Úbytek německých kvalifikovaných zaměstnanců měl být zajištěn omezením odsunu těchto lidí, ovšem obzvláště v době „revolučních odsunů“ tomu tak vždy nebylo.

4.3 Smíšené manželství

Po osvobození bylo postavení lidí ve smíšených manželstvích velmi složité. Přestože neměli být zařazováni do odsunů, mnoho se do nich dostalo společně např. s lidmi majícími německé příjmení. Od počátku se lišila situace rodin, kde byl muž Němec a žena Češka od rodin, kde byl muž Čech a manželka Němka. Tam, kde byl muž Němec, byla v prvních měsících po válce posuzována celá rodina jako německá. K českým ženám se nechovali hezky, obzvláště pokud byly provdané ještě v meziválečném období. Nebylo ničím neobvyklým, že se české manželky i s dětmi dobrovolně hlásily do odsunu, aby udržely rodinu pohromadě. Mnoho z nich se dostalo do situací, kdy jejich německý manžel padl, byl zajat, popřípadě poslán na práce mimo bydliště a ony musely čelit nepříjemnému nátlaku samy. Situace se

trochu zlepšila při přípravě organizovaného transferu, kdy se začal klást důraz, aby do něj osoby ze smíšených manželství nebyly zařazovány.

4.4 Duchovní a řeholnice

Poněvadž nebyla úřady vydána žádná směrnice upravující situaci německého duchovenstva, docházelo k situacím, že i jim hrozilo zadržení, přidělení pracovní povinnosti nebo nucené vysídlení za hranice. Požadavky na odstranění německých kněží nacházely u českého obyvatelstva značný ohlas. Krátce po osvobození se objevily případy „revolučních“ konfiskací a drancování církevního majetku. Němci, vykonávající duchovní činnost byli vystaveni obrovskému tlaku, týkajícího se jednak jejich národnosti a přirozené autority u německé části obyvatel a v neposlední řadě oživení protikatolického smýšlení v české, obzvláště městské sekularizované společnosti. Pokusy o zásahy ve prospěch německých církevních kněží nebyly brány v potaz a mnohé pohraniční obce zůstaly po skončení války, přinejmenším na přechodnou dobu, bez náležité duchovní správy.³¹

5. SITUACE PO UKONČENÍ ORGANIZOVANÉHO ODSUNU

V obnovené republice představovalo důležitou inovaci nahrazení dosavadního systému veřejné správy soustavou národních výborů, o něž usilovala především KSČ. Národní výbory se zakládaly již v ilegalitě během války, aby mohly ihned po osvobození převzít všechny nutné úkoly. Měly fungovat jako úřady státní exekutivy a zároveň jako orgány samosprávy. V okresech a obcích s vysokým podílem tzv. státně nespolehlivého obyvatelstva, což bylo až na malé výjimky především pohraniční území, vznikaly v poválečné etapě nikoliv národní výbory, ale okresní správní komise a místní správní komise, jimž přešla do rukou veškerá veřejná správa a v jejichž pravomoci bylo např. úprava právních norem a předpisů.³²

---

³¹ ARBURG von, Adrian. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945- 1951: dokumenty z českých archivů*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010, str. 166

³² ARBURG von, Adrian. *Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945- 1951: dokumenty z českých archivů*. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010s., s. 43

V průběhu let 1947–1949 se z republiky vystěhovalo zhruba dalších 18 127 osob, byly odbourány nejtěžší restriktivní opatření a vláda se postupně začala zabývat potřebou zbylé Němce integrovat do čs. společnosti. Postavení německého obyvatelstva bylo ovlivněno převážně tím, zda jim bylo vydáno, popřípadě vráceno, osvědčení o zachování československého občanství, nebo zda jim byly vystaveny tzv. ochranné legitimace. Ty dostávali antifašisté, příslušníci smíšených manželství a specialisté s rodinnými příslušníky. Ovšem ani takovéto opatření nezajišťovalo podíl na veřejném životě.

Němci, kteří nezískali ochranné legitimace, byli přemísťováni na práce do vnitrozemí. Kromě „vyčištění“ pohraničí od nepřátelských živlů šlo především o asimilaci zbytku německé menšiny v českém národním prostředí. Zájem o znovuzískání československého občanství nebyl mezi Němci nijak výrazný. Značná část z nich uvažovala o vystěhování, mnozí se jen obtížně vyrovnávali s novou situací ve formujícím se totalitním systému. Po roce 1949 docházelo k odsunu jen některých skupin Němců, a to v rámci slučování rodin. Touto etapou hromadný odsun Němců z ČSR skončil. Až v roce 1953 bylo uděleno čs. občanství všem zbylým obyvatelům německé národnosti.³³

6. MĚSTO DUBÁ

6. 1 Historický vývoj

Město Dubá je staroslovanské sídliště a předhistorické tržiště. Svědectví nám podávají nálezy koster, uren, náramků či mince z doby knížete Vratislava II. (1061–1092). S těmito nálezy můžeme usuzovat, že Dubá jako sídliště existuje od 1. pol. 11. století. Následuje dlouhá doba temna, a teprve po 200 letech se v 1. pol. 13. století dovídáme o prvních pánech z Dubé, jejichž sídlem byl hrad Dubá. Tento hrad, resp. tvrz, měl již své podhradí, bylo to na místě dnešní Malé Strany, která je nejstarší částí Dubé. První zmínky o majitelích hradu jsou z doby Václava I. (1230–1253), tehdy patřil rytířům Albertu a Janovi. Ti Dubou prodali v roce 1253 křižovnickému řádu v Praze. Již

---

³³ STANĚK, Tomáš: *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa*, Ostrava 1992, s. 61-82.

v letech 1276–1288 patří Dubá Hynku z Dubé. Jeho třetí syn, Hynek řečený Berka se stal zakladatelem Berků z Dubé. Protože pochází z větve Ronovců, ponechali si jejich znak – dvě černé zkřížené ostrve ve zlatém poli – a postupně ovládli celé Dubské Švýcarsko, jak se zdejší krajina nazývá. Počátkem 14. století opouštějí Berkové dubský hrad, podle něhož se psali Berkové z Dubé a budují nové sídlo – Starý Berštejn. Samotné město mělo dřevěné opevnění, vodní příkop a bylo opatřeno třemi branami. Měšťané měli právo trhů a hrdelní právo. V roce 1591 je z vydaných konfirmací městských práv vydanými bratry Jiřím a Václavem Berkou patrné, že Dubá byla městem bohatým se značnými výsadami. Situace se poněkud změnila po bitvě na Bílé hoře, kdy bylo celé panství Berkům zabaveno za přední účast na pražské defenestraci. Václav Berka byl jedním ze třiceti direktorů a po bitvě na Bílé hoře byl nucen odjet ze země, poněvadž byl zbaven nejen statků, ale i hrdla. Konfiskovaný majetek koupil za směšnou částku 20 tisíc rýnských Albrecht z Valdštejna, ačkoliv odhadovaná cena činila 260 tisíc rýnských. Po zavraždění Albrechta z Valdštejna bylo panství panovníkem Ferdinandem II. zdarma přiděleno jednomu z Valdštejnových vrahů, Richardu Walteru Buttlerovi. Za vlády tohoto rodu trpěla Dubá značným útlakem ukládáním stále dalších a dalších robotních povinností.

Jednou z příčin, proč se Dubá nikdy nerozrostla ve větší město, byla neštěstí, která ji postihla. Časté požáry, při nichž vždy skoro celá lehla popelem. Požáry v letech 1690 a 1711 zničily všechny originály privilegií, kterých Dubá dosáhla. V roce 1771 zničil požár 157 domů. Tragický byl ten, který v roce 1845 zničil veškeré české památky ve městě – písemnosti, pamětní listiny a bohužel i kroniku. Další zkázou byly nakažlivé choroby a epidemie, které měly za následek vylidňování. Asi nejhorší zmínka je z roku 1680, kdy byla Dubá infikována morem. Zemřelo tehdy 134 osob, jejichž mrtvoly byly pochovány na hromadném pohřebišti. Obyvatelé měli takový strach, že opustili město a žili roztroušeně v polích ve zhotovených provizorních chatrčích. Usedlosti po zemřelých byly poté dávány nově příchozím zadarmo, aby se zabránilo úplnému vylidnění města.

Obrat k lepšímu nastal od roku 1723, kdy panství získal hrabě Karl Rudolf Sweerts-Sporck, který se zasloužil o hospodářský i kulturní rozvoj a spolu s ním do Dubé

vstoupilo období vrcholného baroka. Nejvýznamnější stavbou, která vznikla za jeho působení a na jeho náklady je rozhodně kostel Nalezení svatého kříže a sousoší Nejsvětější Trojice na náměstí.

Obrázek 2. Kostel Nalezení Svatého kříže

V Dubé začal během 18. a 19. století vzkvétat blahobyť. Bylo to také ovlivněno tím, že ležela stranou od hlavních zemských silnic a slezské války se jí dotkly mnohem méně, než jiných měst v českolipské oblasti. Dubské obyvatelstvo se začalo úspěšně zabývat chmelařstvím a dobytčářstvím.

Obrázek 3. Sušárna chmele

Frekvence trhů, zejména chmelových se staly přínosem a vytvořily z Dubé v 19. století centrum širokého okolí. Údaje z roku 1885 vypovídají, že Dubá má celkem 268 domů

a 1929 obyvatel, bylo zde sedm veřejných studní, šest sušáren chmele, pivovar, čtyři mlýny na obilí. V této době je Dubá sídlem okresního hejtmanství.³⁴

Češi žijící v Dubé před 1. světovou válkou a během ní byli hospodářsky zcela závislí na Němcích, proto nijak nenarušovali klid německých spoluobčanů. Přizpůsobili se svému okolí, dávali své děti do německých škol a z většiny takto vychovaných dětí se staly vyhranění Němci.

V letech 1914 začalo utrpení pro místní obyvatele. Byli vyslýcháni a zavíráni, nesměli mluvit česky. Vypovídalo se z bytů, z práce, lidé žili pod neustálým tlakem a výhrůzkami. Do zdejší německé školy přesto chodilo v letech 1890–1914 v průměru 47 žáků, jejichž rodiče byli české národnosti. Od roku 1914 po vypuknutí 1. světové války, kdy byl český občan vystaven zvýšenému teroru, poklesl počet dětí na 10.³⁵ Češi neměli žádné zastání, v Dubé nebyla česká škola, nebyl zde jediný český spolek (obr. 3)³⁶, kdokoliv, kdo by šířil vlasteneckého ducha a bránil před poněmčením.

Obrázek 4. Sdružení české menšiny v Dubé

Teprve v roce 1919 byla založena první česká škola a v Dubé se pomalu začala organizovat česká společnost. Ne na dlouho. Fašismus v sousedním Německu vnesl

---

³⁴ SOKA Česká Lípa, Kronika Města Dubá

³⁵ Tamtéž

³⁶ DULÍK, Stanislav. *Dubá a okolí na starých pohlednicích: Dauba und Umgebung in alten Ansichtskarten. 2.*, dopl. vyd. Hostivice:Baron, 2009. Knihy se starými pohlednicemi, s. 74

opětovně na Dubsko nacionalistické protičeské tendence a převaha německého obyvatelstva se nechala strhnout k fanatismu. (obr. 4 a 5)³⁷

Obrázek 5. Jednotka SA

Obrázek 6. Uvítání německé posádky 1938

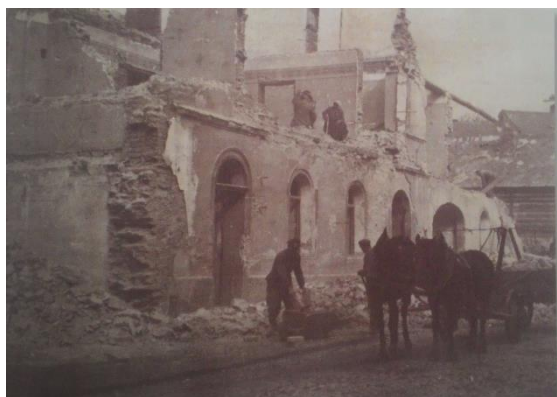
V roce 1938 nastaly dny těžkého pokoření, a v celém pohraničí byl nařízený ústup. Dubá byla mnichovským diktátem spolu s ostatním pohraničím připojena k německé říši a její hospodářství tím bylo ochromeno. V této době byli téměř všichni Češi nuceni opustit Dubou a české školy byly zavřeny.

---

³⁷ Tamtéž s. 80-81

6.2 Rok 1945 a odsun Němců z Dubé

Na samém konci války, od 5. května 1945, projížděly městem tisíce motorových vozidel německé armády, prchající před Rudou armádou a spěchající do zajetí k armádám západním. Tato ustupující vojska byla 9. května, den po oficiálním příměří, bombardována, a tudíž byla cílem také Dubá (obr.6).³⁸

Obrázek 7. Dubá po náletu

Při náletech byla zasažena a rozbořena převážně okrajová část, kdy bylo z 300 domů poškozeno nebo úplně zničeno padesát čtyři staveb. Byli zde zastřeleni tři Rudoarmějci, pronásledující prchající německé kolony a kteří byli provizorně pohřbeni.³⁹

Ihned po obsazení Dubé byli Němci vyzváni k odevzdání všech zbraní. Přestože bylo Němcům důkladně zakázáno uchovávat střelné zbraně pod pohrůžkou zastřelení, našli se i tací, kteří zákaz porušili. *„Richter František, bývalý starosta města Dubá a obchodník s železem v Dubé a Stebrich Berthold, ředitel školy v Dubé, byli zastřeleni ve svých bytech v Dubé v květnu 1945 příslušníky Svobodovy armády, ježto neodevzdali zbraně a tyto byly u nich při domovní prohlídce nalezeny. Po 9. květnu 1945 místní správní komise v Dubé vydala vyhlášku, aby osoby německé národnosti odevzdali zbraně vlastní nebo nalezené po německé armádě. Krátce poté nezjištěný vojenský útvar Svobodovy armády na svém vyčišťovacím postupu od zbytku německé armády v pohraničí vstoupil do Dubé, a jeho velitel, neznámého jména vydal nový*

³⁸ Zdroj: DULÍK, Stanislav. *Dubá a okolí na starých pohlednicích: Dauba und Umgebung in alten Ansichtskarten*. 2., dopl. vyd. Hostivice:Baron, 2009. Knihy se starými pohlednicemi, s 83

³⁹ V květnu 1948 byla provedena exhumace ostatků a pozůstatky vojáků byly téhož dne uloženy do připraveného společného hrobu na místním hřbitově.

rozkaz, aby osoby německé národnosti odevzdali ve stanovené lhůtě zbraně, ježto stále docházelo k přestřelkám s příslušníky německé armády a SS, ukrývajícími se v lesích okolo Dubé, a bylo podezření, že jsou občany německé národnosti podporováni. Po uplynutí stanovené lhůty k odevzdání zbraní provedli příslušníci tohoto útvaru domovní prohlídky, při nichž našli u Němců Richtera a Stebricha v bytě pod podlahou ukryté zbraně, a ihned po nálezů je na místě zastřelili. Dal-li k tomuto postupu rozkaz velitel tohoto útvaru, nepodařilo se zjistiti. Vyšetřovali: Jan Poláček, prap. SNB, Karel Martínek štábní strážmistr SNB“⁴⁰

Němečtí obyvatelé byli internováni do sběrného tábora na Osterbergu (dnešní Vyhlídka) při silnici směrem na Mšeno. Zde čekali na svůj odsun. Té části Němců, kterým byla přidělena pracovní povinnost zde, byla schválena a vyměřena výplata ve výši 8800 korun za dva měsíce.⁴¹ Zbytek byl poslán do vnitrozemí, někteří dokonce jen malý kousek od Dubé, těsně kde končily sudety. Tak se například stalo, že německé rodiny žily a pracovaly třeba ještě rok dva u cizích lidí, 15 km od svého původního domova, jak dokazuje pamětnice z Kaniny, paní Milada Cardová: „Byli jsme si pro rodinu Němců v Dubé, jeli jsme si pro ně žebříňákem. Přivezli si s sebou vlastní věci, nábytek, peřiny, kožich aj. V našem domě měli vlastní obytný pokoj, kuchyň jsme obývali společně, kde jsme všichni dohromady jedli i vařili.. Pracovali u nás na poli asi dva a půl roku. Byli velmi pracovití a hodní, nikdy nevznikl žádný problém. Veškeré věci si u nás nechali s tím, že se pro ně později vrátí. Pro věci už si ale nikdy nepřišli, vše tu zůstalo. Také jsme tu měli jednoho Němce, kočího, ten byl odsunut až v roce 1954.“

Ihned po osvobození ČSR byly v Dubé zabrány německé školy pro české děti. V budově školy sice bylo nakrátko ubytováno vojsko, ovšem ihned po jejich odchodu byla škola vydána všem do opatrování. Ředitelské místo bylo nabídnuto celé řadě starších učitelů, kteří se ucházeli o místo v pohraničí, převážná většina jich ale po zhlédnutí nejen stavu školy, ale samotné Dubé, raději odešla. Není se čemu divit, „škola značně utrpěla bombardováním, okna byla téměř všechna rozbita a to nejen

---

⁴⁰ SVĚDECTVÍ ODSUNU (online), Porevoluční události v Dubé, Dostupné z: http://www.i-noviny.cz/svedectvi-odsunu-13-mimon-duba-horni-vidim-18766#.V1aph_mLTIU

⁴¹ SOkA Česká Lípa, Zápisy se zasedání MNV, karton 1, inv.č. 1

*bombardováním, ale hlavně střelbou z pušek. Třídy vypadaly jako obraz zkázy, malba a omítka ve většině otlučena, nábytek zničen, osvětlovací tělesa rozbita, [...] ve třídách bylo plno zapáchající slámy, pošlapané a znečištěné, všude plno vší a štěnic.*⁴² O takovýto stav se kromě ubytovaných vojáků zasloužili také „národní hosté“, Němci z Horního Slezska prchající před postupující Rudou armádou. Všichni se shodli, že *„učitelská práce je zde dosti obtížná a škody, které na dětech způsobily předcházející poměry, se jen pomalu odstraňují.*⁴³

Takto popisuje počátky působení nový ředitel O. Horák. *„Musel jsem sehnat Němce ze sběrného tábora, většinou ženy, které slámu odtahaly do tělocvičny. Odnést ji okamžitě nebylo možné, protože to bylo v době žní, které se toho roku následkem pomalého osídlování velmi zpomalily.*⁴⁴ Mnohé bylo sice rozkradeno, mnohé zničeno, ale opravy a vyčištění se podařilo stihnout do konce srpna a 3. září mohla začít výuka pro školní rok 1945–46. Škola byla nejprve trojtřídní, přílivem obyvatel se ale postupně rozšiřovala, takže od 1. 11. byla čtyřtřídní a od 12. 12. pětiletá. Školní domov při dubské škole byl prvním toho druhu nejen v celém pohraničí, ale i v celé ČSR. V říjnu 1945 bylo na zámku Nový Berštejn ubytováno větší množství opuštěných německých dětí, zároveň byla schválena žádost zařídit zde nemocnici, a to i přesto, že objekt nebyl úplně vhodný. V roce 1946 došlo k tragickým úmrtím dvou chlapců, Vladimíra Krupičky a Josefa Hanzla, měsíc po sobě. Oba případy se staly díky neopatrným zacházením s nalezenou výbušninou a se střelnou zbraní.⁴⁵

Ze zpráv o činnosti MNV od roku 1945 se můžeme dozvědět, že tehdejší MSK nestačila řešit všechny úkoly, jimiž byla pověřena. Obzvláště v prvních měsících se nejvíce projednávalo přidělování bytů a zkonfiskovaného majetku, na bezpečnost, zemědělství, údržbu města již nezbyval čas. Velice nešťastná byla při osídlování Dubé situace z hlediska hygieny. V celém městě byly zjištěny hrubé hygienické závady. Nepořádek, spousty odložených odpadků a nevyvážené žumpy. Městu chyběl vodovod i kanalizace. Ke vzniku a šíření různých nákaz přispělo velké množství krys a potkanů.

---

⁴² SOkA Česká Lípa, *Kronika měšťanské školy*

⁴³ Tamtéž

⁴⁴ Tamtéž

⁴⁵ Tamtéž

Je poněkud zvláštní, že koncem srpna bylo mnoha Němcům vyhověno a byl jim propůjčen zkonfiskovaný majetek, popřípadě dostali české potravinové lístky, aby vzápětí, počátkem září, bylo jiným zamítnuto.⁴⁶ Na konci září, bylo odmítnuto vídeňským Čechům vrátit se zpět do své vlasti s poukazem na to, že je zde velký nedostatek místa.

20. srpna 1945 bylo v Dubé evidováno 388 Čechů, z toho 166 mužů a 222 žen. V Dubé poté zůstalo ještě 553 občanů německé národnosti, kteří zde čekali až do roku 1946 na svůj odsun. O rok později, v červenci 1946, zde bylo 1094 Čechů, z toho 396 mužů, 395 žen a 303 dětí. Příliv nových obyvatel tak pozvolna pokračoval dál a nová společnost se rozrůstala a utvářela.

6.3 Rok 1946

Již v dubnu 1946 bylo na schůzích MNV navrženo a schváleno provést odsun zbylých a „nepotřebných“ Němců. Zápisy z MNV z května 1946 obsahují převážně rozhodnutí typu: *„Usneseno, aby se Sekáčková Věra do 48 hodin vystěhovala z bytu a opustila Dubou. Před odchodem necht' je provedena inventura a klíče odevzdány na MSK“*. [...] *„Usneseno Němku Hušnerovou vystěhovati z čp. 180 a uvolnit byt pro p. Antonína Hradce“*. [...] *„Němec Steinitz Edmund, mistr kamnářský žádá, aby si při odsunu Němců mohl s sebou vzít své kamnářské náčiní, včetně elektrického vysavače. Vyhověno s tím, že elektrický vysavač zůstane zde“*,⁴⁷ apod. Organizovaný odsun zbylého německého obyvatelstva z Dubé začal v červnu 1946. V tomto měsíci bylo odsunuto 44 obyvatel, v červenci 155, v srpnu 276 a v září zbytek 59.

Po dokončení odsunu německého obyvatelstva bylo v Dubé ke dni 15. 12. 1946 celkem 1162 Čechů – 424 mužů, 418 žen a 314 dětí. Kromě nich bylo ještě 6 občanů jiné národnosti a zbylých 19 Němců, kteří jako prokazatelní antifašisté mohli v ČSR zůstat.⁴⁸ Odsun byl prováděn přes sběrné tábory. Poněvadž původní sběrný tábor na Osterbergu byl rozpuštěn a zrušen 30. 10. 1945, nejbližší pro Dubou byl ve Žďáru.

---

⁴⁷ SOKA Česká Lípa, Zápisy ze schůzí rady MNV, karton 7, inv. č. 48

⁴⁸ SOKA Česká Lípa, *Kronika města Dubá*

Tam byl v roce 1941 v blízkosti obce postaven tábor Říšské pracovní služby a ten byl nyní použit pro funkci sběrného tábora.

Pan Dalecký, 96 let, vypovídá: V Dubé zůstali pouze Němci ve smíšeném manželství a antifašisté. My, co, jsme přišli do Dubé, jsme byli všichni cizí, neznali jsme se. Když jsem dorazil, bylo již téměř vše dosídlené. Každý zabral, co mohl, někdo zemědělství, někdo nějaký krám, téměř vše bylo zabrané. Dům, který jsem získal, po Němcích mi byl přidělen osidlovacím úřadem. Ještě přede mnou tam byl jeden muž. Protože tehdy bylo vše na lístky, chtěl si přilepšit a zabil na černo krávu. Obec to zjistila a on musel naše město opustit. Němci, kteří zůstali, mezi nás zapadli, nikdo si nedělal navzájem žádné zlo. Všichni jsme se dobře snášeli. Každý týden byly zábavy v hotelu Slavie, všichni jsme se bavili, byly to pěkné časy“. [...] „, Pár Němců, rodin, se několikrát přijelo do Dubé podívat. Za mnou osobně jezdil český Němec, pan Kratochvíl. Byl to můj soused, do Německa odjel dobrovolně.“

Každý, ať se nastěhoval kdykoliv a obýval byt po Němcích, byl nucen zaplatit nájem od 1. července do konce roku, tedy pololetně, podle počtu místností které obýval, s přírážkou za nábytek, jenž mu byl do místnosti zapůjčen (viz tab. 1)⁴⁹. Placení přezkoumávala ustanovená bytová komise složená ze čtyř členů, která mohla „neplatiče“ potrestat peněžní pokutou, či mu nemovitost, popř. majetek, odebrat a předat jinému žadateli.

<i>Sazba záloh za nájemné</i>		
<i>1 obytná kuchyň</i>	<i>120,-</i>	<i>60,- za nábytek</i>
<i>1 obytná kuchyň a 1 pokoj</i>	<i>240,-</i>	<i>100,- za nábytek</i>
<i>1 obytná kuchyň a 2 pokoje</i>	<i>360,-</i>	<i>140,- za nábytek</i>
<i>1 obytná kuchyň a 3 pokoje</i>	<i>480,-</i>	<i>190,- za nábytek</i>
<i>1 obytná kuchyň a 4 pokoje</i>	<i>600,-</i>	<i>250,- za nábytek</i>
<i>1 obytná kuchyň a 5 pokojů</i>	<i>720,-</i>	<i>320,- za nábytek</i>
<i>1 obytná kuchyň a 6 pokojů</i>	<i>840,-</i>	<i>400,- za nábytek</i>
<i>1 obytná kuchyň a 7 pokojů</i>	<i>960,-</i>	<i>500,- za nábytek</i>

Tabulka 1

⁴⁹ Tamtéž

Přes to všechno, i když se bytové a fondové otázky věnovalo tolik času, nebyl majetek dostatečně zajištěn, nebyl přidělován podle potřeby a zásluhy. Bylo vzneseno několik námitek a protestů. Místní organizace československé strany národně socialistické v Dubé podala prostřednictvím svých zástupců na MNV toto prohlášení: „*Poslední dobou množí se pověsti i zjevné případy, že poctivým osídlencům v našem městě je vyhrožováno vystěhováním z dosavadních právoplatně přidělených bytů, aniž by k tomu byl důvod [...] Jest tedy postupováno samovolně bez souhlasu rady MNV a zneužíváno tak funkce některého člena k různým stranickým cílům. Pokud tak bude někdo jednat, postup nebude uznán za právoplatný [...] Máme zájem na hladké a dobré spolupráci v duchu národní fronty se všemi složkami v MNV zastoupenými, trváme však na tom, aby se každé jednání provádělo slušným a demokratickým způsobem...*“, „*Nepřipustíme, aby řádní a poctiví osídlenci, kteří zde již dva roky pracují, byli vnucováni do určité politické příslušnosti.*“⁵⁰ Tento požadavek byl již několikrát přednesen, a přestože byl schválen, nebyl uskutečňován.

6.4 Výstavba města

Kromě osídlování se také započalo s výstavbou obce. Ve městě byly vydlážděny ulice, ve všech ulicích byly pořízeny chodníky. Sál hotelu Slavia, který zde byl slavnostně otevřen v prosinci 1946, se stal svojí kapacitou největším na celém okrese.

Původní hotel Schubert, který stál na náměstí a který dostal v roce 1945 do národní správy pan Beránek z Prahy, byl přejmenován na Hotel Beránek. Do hotelu nebyla zavedena voda, ta se musela donášet ze studny na dvoře. V roce 1948 byl správce hotelu označen za reakcionáře kvůli své politické příslušnosti k národním socialistům a hotel musel opustit. Ten byl uzavřen a více již nebyl obnoven.

V roce 1947 vznikl z iniciativy předsedy MNV V. Mádlíka pokus o zřízení koupaliště na rybníku v Rozprechticích. V listopadu 1947 byl proveden slavnostní výkop a zahájeny práce. Na výstavbu byla vyčerpána částka jeden milión korun, jenže

---

⁵⁰ SOKA Česká Lípa, *Zápisy ze schůzí rady MNV, karton 7, inv. č.49*

celý záměr vyzněl naprázdno vzhledem k technickým problémům v místě samém a tak po mnoho let tento úmysl hlásal pouze nápis na skále.⁵¹ Největší úpravou v Dubé bylo vybudování přeložky státní silnice č. I/9 Praha – Rumburk, procházející městem s velmi obtížným průjezdem. Silnice se zde v jednu chvíli stáčela o 170 stupňů a úzké ulice znesnadňovaly průjezd větších vozidel. V roce 1948 byla vybudována silnice nová, kterou známe z dnešní podoby. Při této výstavbě došlo ještě ke zbourání některých domů, ke zrušení parku u školy a odstranění sochy Josefa II., k zasypání části Kostelního rybníka a zhotovení kanalizace.

Obsáhlý přehled o živnostech v Dubé je uveden v pozvánce na PRVNÍ OKRESNÍ ŽIVNOSTENSKÝ PLES, který se konal 15. 3. 1947 v hotelu SLAVIA. Různě veršovanými reklamami jsou tam uvedeni dubští tehdejší živnostníci a podnikatelé:

*„Moderní nábytek zhotoví, o tom Vám každý přec poví, že nešetří dřeva,
mistr **DVOŘÁK FERDA.**“*

*„Písek, štěrk a náklady, **HOUDEK** z Dubé dopraví.“*

*„Kdo navštíví město Dubou, jistě spokojeni budou. Je tam jídlo, pití, láce,
není třeba žádné práce, zve Vás městský **hotel SLAVIA – hoteliér
KOPECKÝ.**“*

*„Dobré párky, chutnou šunku, masa co jen hrdlo ráčí, u **KRUPIČKŮ**
koupit můžeš a spokojen jistě budeš.“*

*„Šňůra na prádlo od **FRANTY KRONA** z Dubé, do smrti Vám držet bude.“*

*„Po Dubé se povídá, že si primát dobyla „**ANTOŠ**“ firma malířská, zdaleka i ze
blízka.“⁵²*

V roce 1949 přestala být Dubá okresním městem a život zde začal pomalu upadat. Obchody se zavřely, provoz utichl. Lidé, kteří sem za práci dojížděli, vlivem úpadku

---

⁵¹ SOKA Česká Lípa, *Kronika města Dubá*

⁵² Tamtéž

svá pracovní místa opouštěli, Dubá celkově chudla. Trvalo téměř padesát let, než byl statut města vrácen.

ZÁVĚR

Německá menšina tvořila po generace významnou součást českých zemí, obzvláště v pohraničí, kde vytvářela svébytnou kulturu. Odsun německého obyvatelstva hluboce poznamenal a změnil zdejší život. Přerušil staleté soužití Čechů a Němců. Pro pochopení těchto dějin bylo nutné se poohlédnout hlouběji do minulosti, kde byly již patrné česko-německé neshody. Němci, kteří pobývali po válce na území Československa, nepředstavovali významnou politickou sílu, avšak po zkušenostech z minulosti bylo velmi složité si představit, že by tak velký počet Němců v pohraničí přispěl ke stabilizaci poměrů v republice. Hromadné vysídlení německého obyvatelstva bylo náročné nejen z hlediska technických a organizačních záležitostí, ale také finančně. Celkové finanční náklady byly vypočítány na zhruba 500 milionů korun. Konfiskací německého majetku se sice kompenzovaly válečné ztráty a stát tak získal značné materiální hodnoty, přesto došlo k velkým hospodářským ztrátám. Ekonomické problémy způsobené odsunem se projevíly v průmyslových oborech, zemědělství i lesnictví. Určit celkový počet vysídleného německého obyvatelstva po druhé světové válce není jednoduché. Mnoho lidí, ať už dobrovolně nebo z donucení, opustilo zemi ještě v roce 1945 před koncem války nebo bezprostředně po ní, v době, kdy se žádná evidence nevedla. První poválečné měsíce byly prostoupeny touhou po pomstě za krutou tyranii v době německé okupace. Postup vůči Němcům byl často extrémně tvrdý a na řadě míst v republice došlo ke značným konfliktům. V tzv. Desateru pro čs. vojáka v pohraničí byly např. následující provolání: *„Němec zůstane našim nesmiřitelným nepřítelem. Nepřestaň nenávidět Němce. Buď tvrdý k Němcům. I německé ženy a hitlerovská mládež nesou vinu na zločinech Němců.“*⁵³ A podobně.

Na Dubsku došlo také k několika střetům, ale ve srovnání se situací v ostatních částech československého území, probíhaly odsuny poměrně v klidné atmosféře,

---

⁵³ Češi, Němci, odsun. Diskuze nezávislých historiků. Praha: Academia 1990, s. 63

nikdo si nečinil větší potíže. Hlavním záměrem této práce bylo ukázat vývoj a změny československého pohraničí na základě výměny obyvatel. Protože Dubá patřila do pohraničí, došlo i zde po skončení 2. světové války k odsunu a k celkové výměně obyvatelstva. Jako okrajové město českého pohraničí byla velmi brzy převzata do českých rukou, opět se počestila a dostala novou společnost lidí, kteří se navzájem neznali buď vůbec, nebo jen velmi málo. Samotný odsun neovlivnil rozvoj města a život obyvatel zdaleka tolik, jako následná kolektivizace a ztráta statutu okresního města.

Seznam použité literatury a pramenů

Použitá literatura:

ARBURG von, Adrian. Vysídlení Němců a proměny českého pohraničí 1945- 1951: dokumenty z českých archivů. 1. vyd. Ve Středoklukách: Zdeněk Susa, 2010, 373s. ISBN 978-8080-86057-67-5.

BENEŠ, Zdeněk. *Rozumět dějinám: Vývoj česko-německých vztahů na našem území v letech 1848 – 1948*. Prague: Gellery, 2002, ISBN 80-860-1055-4

BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1918-1938*. Vyd. 1. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2006, 414 s. Historie (Academia). ISBN 80-200-1440-3.

BRÜGEL, Johann Wolfgang. *Češi a Němci 1939-1946*. Vyd. 2. Překlad Petr Dvořáček. Praha: Academia, 2008, 846 s. Historie (Academia). ISBN 978-80-200-1637-9.

Češi, Němci, odsun. Diskuze nezávislých historiků. Praha: Academia 1990, ISBN 80-200-0276-6

KURAL, Václav. *Konflikt místo společenství?: Češi a Němci v československém státě (1918-1938)*. Vyd. 1. Praha: Nakladatelství R, 1993, 272 s. ISBN 80-901-4313-X.

RICHTER, Karel. *Češi a Němci v zrcadle dějin*. Vyd. 1. Třebíč: Akcent, 1999, 274 s. Fakta (Akcent). ISBN 80-726-8054-4.

RICHTER, Karel. *Češi a Němci v zrcadle dějin*. Vyd. 2. Třebíč: Akcent, 1999, 299s. Fakta (Akcent). ISBN 80-7268-055-2.

STANĚK, Tomáš. *Předpoklady, průběh a důsledky vysídlení Němců z Československa: (1918-1948): studijní materiál*. Vyd. 1. Ostrava: Amosium servis, 1992, 111s., ISBN 80-85498-04-9.

STANĚK, Tomáš. *Tábory v českých zemích 1945-1948*. Vyd. 1. Šenov u Ostravy: Tilia, 1996, 263 s. ISBN 80-902075-3-7.

STANĚK, Tomáš. *Odsun Němců z Československa 1945-1947*. 1. vyd. Praha: Academia, 1991, 536s., ISBN 80-200-0328-2.

ZIMMERMANN, Hans Dieter. *Dějinné sousedství Čechů a Němců*. 1. české vyd. Překlad Eva Pátková. Praha: Ústav T. G. Masaryka, 2012, 263 s., ISBN 978-808-6142-456.

Nevydané Prameny:

SOKA Česká Lípa, *Evidenční knihy 1945- 48*, karton 15, inv.č. 92

SOKA Česká Lípa, *Zápisy ze schůzí rady MNV 1945-48*, karton 7, inv.č. 48, 49

SOKA Česká Lípa, *Zápisy ze zasedání MNV 1945-48*, karton 1, inv.č. 1,2,3,4,5

SOKA Česká Lípa, *Správa národního majetku*, karton 25, inv.č. 141

SOKA Česká Lípa, *Konfiskace a přiděly nemovitostí*, karton 25, inv.č. 143-150

SOKA Česká Lípa, *Kronika Města Dubá*

SOKA Česká Lípa, *Kronika měšťanské školy*

Vydané prameny:

DULÍK, Stanislav. *Dubá a okolí na starých pohlednicích: Dauba und Umgebung in alten Ansichtskarten*. 2., dopl. vyd. Hostivice:Baron, 2009. Knihy se starými pohlednicemi. ISBN 978-80-86914-72-5.

SCHOLL-SCHNEIDER, Sarah, Miroslav SCHNEIDER a Matěj SPURNÝ (eds.). *Sudetské příběhy: vyhnanci, starousedlíci, osídlenci*. Praha: Antikomplex, 2010. ISBN 978-80-904421-0-8.

Dobový tisk

Stráž severu, ročník 1, č. 2, 1945

Stráž severu, ročník 1, č. 4, 1945

Ústní prameny

Výpověď Milady Cardové, nar. 1927, v důchodu, výpověď byla pořízena 15. 3. 2016

Výpověď Karla Daleckého, nar. 1920, v důchodu, výpověď byla pořízena 20. 5. 2016

Elektronické zdroje

HISTORIE PO OBDOBÍCH: Československo po Mnichovském diktátu. Protektorát Čechy a Morava.

In: *archiv ČT*, [online]. Dostupné z:

http://www.ceskatelevize.cz/specialy/nejvetsicech/historie_14

<http://www.moderni-dejiny.cz/clanek-protokol-postupimske-konference-2-srpna-1945-41/>

SVĚDECTVÍ ODSUNU, Porevoluční události v Dubé, [online]. Dostupné z: http://www.inoviny.cz/svedectvi-odsunu-13-mimon-duba-horni-vidim-18766#.V1aph_mLTIU

Ostatní zdroje

JAKL, Tomáš, SPURNÝ, Matěj a KOKOŠKA, Stanislav. In: *Historie.cs: Revoluční, nebo rabovací gardy*, [televizní pořad]. ČT24, 4. 5. 2013. Dostupné též z:

<http://www.ceskatelevize.cz/porady/10150778447-historie-cs/213452801400017/>